

BASIN-YAYIN VE TURİZM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DÖNEMİNDE TURİSTİK TANITIM VE PROPAGANDA FAALİYETLERİ

Erol EVCİN*

ÖZET

Turizm, günümüz itibarıyla iktisadi, siyasi ve sosyal açılardan birçok ülke gibi Türkiye'nin de mevcut durumunu ve geleceğini yakından etkileyen unsurlardan biri hâline gelmiştir. Bu anlamda Türkiye'de turizmin geçirdiği safhaların tarihsel açıdan incelenmesi, mevcut turizm teşkilatlanmasının ve faaliyetlerinin daha iyi anlaşılabilir ve güçlendirilmesi ve böylece ülke turizmine katkı sağlamak üzere geleceğe yönelik daha başarılı adımlar atılabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Başbakanlık'a bağlı olarak 1949-1957 yılları arasında faaliyet gösteren Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü (BYTGM)'nin Türk turizm tarihi içinde önemli bir merhaleyi teşkil ettiği görülmektedir. Turizm faaliyetlerini geliştirmeye ve artırmaya yönelik turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin öneminin arttığı söz konusu dönem itibarıyla çağdaş bir anlayış çerçevesinde Türkiye'nin tarihî ve tabii güzelliklerinin ülke insanına ve yabancılara tanıtılması, turistler nezdinde olumlu bir ülke imajı uyandırılması ve bu münasebetle turistlere ülke sathında seyahat imkân ve fırsatları yaratılması bir gereklilik hâlini almıştı. Turizmin ülkeye sağlayabileceği iktisadi, siyasi ve sosyal kazançlar yetkililer ve ilgililer tarafından göz ardı edilmemiş, bu doğrultuda tanıtım ve propaganda faaliyetleri BYTGM'nin başta gelen görevleri arasında yer almıştır. Bu yönlerdeki çalışmalar belediyeler, gönüllü ve hususi kuruluşlar ile bilim ve sanat insanları da desteklenmiştir.

Çalışma kapsamında Türkiye turizminde önemli bir dönüm noktasını ve gelişim merhalesini teşkil eden BYTGM dönemindeki turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri ele alınmıştır. Bu münasebetle Türkiye'deki sosyal tarih araştırmalarına katkı sağlamak ve turizm tarihi çalışmalarına da ışık tutmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Tarihi, Tanıtım, Propaganda, Turist, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü.

* Dr./Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, erol.evcin@kulturturizm.gov.tr

TOURIST PROMOTION AND PROPAGANDA ACTIVITIES IN THE PERIOD OF DIRECTORATE GENERAL OF PRESS-PUBLICATION AND TOURISM

ABSTRACT

At the present time, tourism is one of the elements which has a significant impact on Turkey's current situation and future as many countries in terms of economic, political and social aspects. In this sense, it is important to examine the phases of tourism in Turkey from a historical perspective, to support by better understanding of the existing tourism organization and activities, to take steps towards a more successful future for contributing to country's tourism industry. In this context, Press-Publication and Tourism General Directorate operating between the years 1949-1957 under prime ministry has an important place in the tourism history of Turkish. In this period increased the importance of tourist promotion and propaganda activities, within the framework of a contemporary understanding, it is a necessity introducing of Turkey's historical and natural beauties to the country's people and foreign people; creating a positive image, travel possibilities and opportunities in the country to tourists. The economic, political and social gains provided by tourism in the country were not ignored, so tourist promotion and propaganda activities were among the main duties of Press-Publication and Tourism General Directorate. Working in this direction was supported by municipalities, voluntary and private organizations, science and art people.

In the scope of work, tourist promotion and propaganda activities in the period of Press-Publication and Tourism General Directorate which was an important milestone in Turkish tourism are under debate. As a result, it is intended to contribute to the social history research and to shed light on the history of tourism studies.

Key Words: Tourism, Tourism History, Promotion, Propaganda, Tourist, Press-Edition and Tourism General Directorate.

GİRİŞ

Türkiye’de turizm 1930 yılı itibariyle devletin iktisat programına girmiş, 1934’te turizm, propaganda ve neşriyat işleri İktisat Vekâleti’nin görevleri arasına dâhil edilmiş ve bu vekâlet bünyesindeki Dış Ticaret Dairesi’ne bağlı olarak teşkil edilen “Türkofis” adlı birim turizm ve propaganda çalışmalarını yürütmekle yükümlü tutulmuştur. 1938 yılı itibariyle Türkofis’in “Neşriyat ve Propaganda Servisi” içinde bir şube olarak “Turizm Bürosu” oluşturulmuş, bu büro 1939’da Ticaret Bakanlığı’nın kuruluşu sırasında “Turizm Müdürlüğü” adını almıştır¹. İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla turizm faaliyetleri basın-yayın işleri ile bir arada değerlendirilmiş ve “Turizm Müdürlüğü” 1941’de Başbakanlık’a bağlı olarak Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesine dâhil edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından artan turizm hareketliliğinden üst düzeyde istifade edebilmek üzere beliren yeni ihtiyaçlar doğrultusunda söz konusu birim görevlerini 1949 yılı itibariyle yine Başbakanlık’a bağlı olarak teşkil edilen Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü (BYTGM)’ne bırakmıştır.

Sahip olduğu öneme karşılık turizmin Türkiye’deki tarihî mecrasının akademik anlamda çok da incelenmiş bir konu olmadığı görülmektedir. Türkiye turizm tarihinde BYTGM dönemi turizm faaliyetlerine ivme kazandıran önemli mevzuat düzenlemelerinin ve turizm teşviklerinin yapıldığı, ülkenin tanıtımı ve propagandası konusunda ciddi çalışmaların yürütüldüğü önemli bir süreci ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle çalışma kapsamında BYTGM döneminde Türkiye’nin tarihî, tabii, sanatsal ve kültürel değerlerinden oluşan turistik potansiyellerini dünya sathında tanıtmak, uluslararası alanda ülke imajını kuvvetlendirmek, böylece ülkeye gelen turist sayısını artırarak iktisadi, sosyal ve siyasi alanlarda turizmin sağladığı imkânlardan istifade etmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilen tanıtma ve propaganda faaliyetleri tarihsel bağlamı çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma bu anlamıyla sosyal tarih ve turizm tarihi çalışmalarına katkı sağlayacak mahiyettedir. İncelenen süreç BYTGM’nin teşkil edildiği 1949 yılı ile görevlerini Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti’ne devrettiği 1957 yıllarını kapsamaktadır. Bu süreç içinde BYTGM’nin çalışmaları temel alınmakla birlikte, ülkenin turistik tanıtım ve propaganda çalışmalarına katkı

1 Erol Evcin, “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 55, Güz 2014, s.68-69.

sağlayan belediyelerin, gönüllü ve hususi kuruluşların, bilim ve sanat insanlarının faaliyetlerine de yer verilmiştir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgeler, turizm konusunu sıklıkla işleyen Cumhuriyet gazetesi, konuya ilişkin önemli makalelerin ve haberlerin yer aldığı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) Belleteni, İller ve Belediyeler Dergisi gibi süreli yayınlar ile telif-teklik eserler çalışmaya ışık tutan başlıca kaynaklar arasında yer almıştır.

Tanıtma-Propaganda Vasıtaları ve Faaliyetleri

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet tarafından yurt içinde ve yabancı ülkelerde açılan idari birimlere, kültür müesseselerine, halkevlerine ve haber bürolarına, buna ek olarak hususi ve gönüllü kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalara rağmen Türkiye'yi turistik anlamda ülke halkına ve dünyaya tanıtmak konusunda yeterince başarı elde edilememiştir. Bu münasebetle Türkiye'nin yeni iktisadi hamleler yaptığı ve kendini dünyaya kabul ettirmeye çalıştığı BYTGM döneminde turizm faaliyetlerine ivme kazandırmak ve turistik hareketliliği artırmak üzere tanıtma ve propaganda çalışmalarına özel bir önem verildiği görülmektedir.

BYTGM'nin teşkiliyle Genel Müdürlük makamına atanan Ahmet Şükrü Esmer (1949-1950) yaptığı açıklamalarda turizmin Hükümet'in üzerinde en çok durduğu meselelerden biri olduğunu ve sorumluluğunu üstlendiği idari teşkilatın tanıtma ve propaganda faaliyetlerine ivme kazandırmayı amaçladığını belirtmiştir. Bu konuda esaslı çalışmalara girişileceği yönünde ilk işaretleri bu suretle veren Esmer'in beyan ettiği üzere ülkeyi çeşitli lisanslarda tanıtıcı kitap, albüm, rehber ve film çalışmaları BYTGM tarafından yapılması planlanan ilk faaliyetler arasında yer almıştır². Esmer'den genel müdürlük görevini devralan Dr. Hâlim Alyot (1950-1954 ve 1956-1957) da görev süresi içinde yoğunluk arz eden basın-yayın faaliyetlerine rağmen turizm çalışmalarına hususi bir önem vermiş³ ve "*Memleketin yabancılarla tanı-*

2 Genel Müdürlük makamına atanan Ahmet Şükrü Esmer'in turizm, tanıtma ve propaganda çalışmalarına ilişkin söylemleri için bkz.; "Büyük Bir Seyyah Kafilesi Geliyor", **Cumhuriyet**, 14.11.1949, s.1 ve 3; Necdet Evliyagil, "Kendimizi Dışarıya Tanıtacağız", **Cumhuriyet**, 10.10.1949, s.1 ve 3.

3 Fethi Kardeş, **60 Yılı Hikâyesi**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara, 1980, s.37.

tılmasının ekonomik kalkınmaya birinci derecede amil olacağı mülahazası ile diğer memleketlere imtisalen turizme ilk planda yer vermeği bir vecibe bilerek, bu faaliyetimizi memleket çapında geliştirmek yolunu tuttuk.” şeklindeki söylemiyle konuya verdiği önemi dile getirmiştir. Bu bağlamda ülkenin turistik zenginliklerini tanıtmak üzere hazırlanan neşriyat, harita, broşür, kitap gibi çalışmalara atıfta bulunarak Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın “*Memleketimizde turizmin inkişafı, turizm endüstrisinin kurulması ve buna muvazi olarak haricte neşriyat ve propaganda işleri, ehemmiyetle üzerinde durulacak konulardır.*” sözleri ile verdiği talimatın uygulanması yolunda çalışmalara başladığını vurgulamıştır⁴. Bu şekilde bir yandan Türkiye’nin çok partili hayata geçişi ile demokrasinin bütün yönleriyle siyasal hayata nüfuz ettiği şeklindeki imaj dış kamuoyuna aksettirilmekte, diğer yandan Türkiye’nin turistik potansiyellerini tanıtmak üzere çekilen filmler, fotoğraflar, kitaplar ve broşürler de yabancı basın temsilciliklerine, yerli basın organlarına ve ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmaktaydı⁵. Turizm konusunda dönemin yetkin isimlerinden BYTGM Turizm Dairesi Müdürü Selâhattin Çoruh da turistleri etkileyecek ve onlarda seyahat etme isteği uyandıracak propaganda ve reklam çalışmalarını turizm faaliyetlerinin temel hareket noktalarından biri olarak değerlendirmekteydi⁶. Bu münasebetle Çoruh, ülkenin ve milletin bütün yönleriyle etkin bir şekilde tanıtılması, bu suretle turizmden millî ve uluslararası ölçekte fayda sağlanması için, sistemli ve düzenli bir propaganda esası kurmanın ve dünya sathında uygulanan propaganda usul ve vasıtalarını Türkiye’de de hayata geçirmenin gerekliliğini ifade etmiştir⁷. BYTGM’nin yetkin isimlerinin ifade ettikleri bu görüşler ve öngördükleri planlar ülkedeki turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin mantığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu gelişmeler ışığında BYTGM döneminde ülkeye gelen turist sayısı şu şekilde olmuştur:

4 Hâlim Tefvik Alyot, “Yükseköğretim Gençliği ve Turizm Davamız”, **Gençlik ve Turizm**, 15 Ocak 1953, S 1, s.2-3.

5 Turgut Er, **Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma**, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.127-128.

6 Selâhattin Çoruh, “Turizmde Propaganda ve Reklam”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 76, Ocak-Şubat 1952, s.19.

7 Selâhattin Çoruh, “Turizm ve Propaganda I”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 142, Ağustos 1957, s.359.

1948-1957 Yılları İçinde Türkiye'ye Gelen Yabancı Turistler ⁸	
1949	19.451
1950	28.625
1951	31.377
1952	38.837
1953	70.055
1954	71.331
1955	79.369
1956	99.414
1957	100.803

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere 1947-1957 yılları arasında ülkeye gelen turist sayısında düzenli bir artış söz konusudur. Bu artışta turizme yönelik olarak gerçekleştirilen mevzuat düzenlemelerinin ve altyapı çalışmalarının yanı sıra nitelik ve nicelik itibarıyla geliştirilen turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bu dönemde Türkiye aleyhine yürütülen propaganda faaliyetleri ise ciddi bir soruna işaret ediyordu. Avrupa gazete ve mecmuaları ile turizm işleri ile iştigal eden şirketlerin ilanlarında Akdeniz limanlarında dolaşan turist gemilerinin güzergâhları arasında Fransa ve İtalya limanlarından sonra Pire, Hayfa ve İskenderiye yer almaktaydı. Murat Sertoğlu bu örnekten de hareketle Avrupa'daki büyük turist acentelerinin Türkiye'yi neredeyse unuttuklarını belirterek, bunun başlıca sebebini geçmişte Türkiye aleyhinde yapılan propagandaların ve ülkeye turist çekmek konusunda gayret gösterilmemesinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında turizmde elde ettiği gelirleri artırma yoluna giden Yunanistan dünya sathındaki acenteleri ve mümessillikleri vasıtasıyla bir yandan kendi propagandasını yapıyor diğer yandan da bu alanda rakip olarak gördüğü Türkiye aleyhinde propagandalarda bulunuyordu. Sertoğlu'nun söz konusu dönemdeki Yunan gazetelerinden de yararlanarak verdiği bilgilere göre, Türkiye'ye gitme niyetinde olan turistlerin fikirlerini de

8 Bu rakamlar Türk Hükümeti'nin verdiği bilgilere göre Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECE) Turizm Komitesi tarafından neşredilen rakamlardır. Türkiye'ye gelen bütün yabancıları değil, yalnızca turistik amaçlar doğrultusunda gelenleri kapsamaktadır (BCA, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4).

tirmek üzere ülkedeki su kaynaklarında tifo mikrobi bulunduğu, İstanbul'da yemeklerin pis, otellerin ise kötü durumda olduğu, her tarafta hırsız ve yanke-sicilerin kol gezdiği, Türk polisinin turistleri sıradan bahanelerle tevkif ederek hapishaneye tıktıkları doğrultusunda propaganda yapılmaktaydı. Bu propagan-daların da etkisiyle 1950 yılı itibariyle komşu ülkede Atina'yı ziyaret eden turist sayısı İstanbul'u ziyaret eden turist sayısını kat kat geçmişti⁹.

Bir yandan ülkenin tarihî ve tabii güzelliklerini tanıtmak diğer yandan ül-kenin imajını zedeleyen bu tür aleyhte propagandaları bertaraf etmek üzere yerli ve yabancı turistlere yönelik olarak gerçekleştirilen Türkiye'nin turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri büyük ölçüde BYTGM'nin yurt içindeki ve yurt dı-şındaki idari teşkilatının desteğiyle icra edilmiştir. Bu kapsamda gazete ve radyo yayınları, film, afiş, broşür, resim, fotoğraf ve pul basımı, telif-tetkik eser, süreli yayın, sergi, fuar ve festival çalışmaları, sanatsal, bilimsel ve sportif etkinlik-ler, ziyaret ve ağırlama faaliyetleri dikkat çeken turistik tanıtım ve propaganda uygulamaları arasında yer almıştır. Konuya ışık tutmak üzere bu faaliyetlerin başlıklar altında ele alınmasında fayda vardır.

Devlet Teşkilatında Turistik Tanıtım ve Propaganda

Teşkilat yasasına göre BYTGM bünyesinde doğrudan turizm işleriyle meş-gul olmak ve Türkiye'yi tanıtmak maksadıyla basılı eserler, filmler, fotoğraf-lar hazırlayarak yayımlamak ve sergiler, konserler, konferanslar düzenlemekle yükümlü "Tanıtma Dairesi" ve ülkeyi yurttaşlara yakın bir şekilde tanıtmak üzere gerekli imkânları hazırlamak, yabancıların ülkedeki tabiat güzelliklerini ve sanat eserlerini görmelerini kolaylaştıracak tedbirler almak ve bu alandaki hususi teşebbüsleri teşvik etmekle görevli "Turizm Dairesi" bulunmakta idi. Ayrıca Bakanlar Kurulu kararıyla gerekli görülen yabancı ülkelerde "Haberler Büroları" ve "Basın Ataşelikleri" kurulacak, illerde ise Genel Müdürlük işleri-ni yürütmek üzere "Basın Temsilcileri" bulundurulacaktır¹⁰. Nitekim Matbuat Umum Müdürlüğü döneminde 1944'ten itibaren kurulmaya başlanan Bern,

9 Murat Sertoğlu, "Yunanistan'da Turizm Çalışmaları", **Av ve Turizm**, C 1, S 2, 7 Ağustos 1950, s.34.

10 "Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu", **Resmî Gazete**, 28 Mayıs 1949, S 7218, Kabul Tarihi: 24.05.1949, Kanun No: 5392.

Londra, Washington, Moskova, Kahire, Roma, Paris ve New York Basın Ataşeliklerini BYTGM'nin teşkiliyle 1949'da New York, 1955'te Bonn ve 1956'da San Francisco Haberler Bürosu Müdürlüğü ile Bağdat Basın Ataşeliği, 1957'de ise Paris, Beyrut, Kahire ve Kıbrıs Haberler Büroları ile Karaşi ve Nev-Delhi Basın Ataşeliklerinin kuruluşu takip etmişti¹¹. Ülke içindeki turizm teşkilatlanması dâhilinde İskenderun'da 1956 yılı itibariyle "Haberler ve Turizm Bürosu" açılmıştı¹².

Bu dönemde turistik tanıtıma ve propaganda çalışmaları için bütçeden ayrılan payın artırıldığı görülmektedir. Örnek olarak TBMM Bütçe Komisyonu'nda 1953 yılı için yapılan görüşmelerde BYTGM'nin bütçesine ek olarak 300.000 liralık bir propaganda tahsisatı yapılmış ve bu paranın %70'inin önemli bir turist potansiyeline sahip olan ve Türkiye ile yakın ilişki içinde bulunan ABD'de yapılacak propaganda çalışmalarına ayrılması öngörülmüştü¹³.

BYTGM'nin teşkilat kanunu doğrultusunda turizm işlerine verilecek yönü görüşmek ve alınacak tedbirler hakkında düşüncelerini bildirmek üzere Ankara'da 19 Aralık 1949 tarihi itibariyle toplanan "Turizm Danışma Kurulu"nda iç ve dış propagandaya geniş ölçüde önem verilerek devlet tarafından bu yöndeki faaliyetlerin hızlandırılması ve hususi teşekküllerin bu konudaki çalışmalarının teşviki tavsiye edilmişti. Bu minvalde hususi teşebbüslerin yapacağı işler bahsinde, turistik tesis ve işletmelerin kendilerine gönderilecek millî propaganda malzemesini ülke dâhilindeki bütün turizm tesisleri müşterilerine hizmet etmek üzere bulundurmaları, yabancı ülkelerde teşkilatı bulunan seyahat acentelerinin kendilerine verilen propaganda malzemesini ülke menfaatleri açısından en iyi şekilde kullanarak fazla miktarda turist celbini sağlamaları ve bunların yurt içinden iyi izlenimlerle ayrılmaları için gereken çalışmaları yapmaları da tavsiye edilen çalışmalar arasında yer almıştı¹⁴.

1949 tarihli "Gümrük Kanunu" ile tanıtım ve propaganda faaliyetlerine yönelik uygulamalar BYTGM döneminde yapılan çalışmalara önemli kolaylıklar

11 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4.

12 "Türkiye'de Turizm Çalışmaları (Mayıs 1954-Mayıs 1956)", **TTOK Belleteni**, S 179, Aralık 1956, s.4.

13 "Basın-Yayın Bütçesinden 300.000 Lira Propagandaya Ayrıldı", **Cumhuriyet**, 28.12.1951, s.3.

14 "Turizm Danışma Kurulu", **Türk Ekonomisi**, S 79, Ocak 1950, s.5.

sağlamıştır. Buna göre, turizmi teşvik amacıyla kurulmuş resmî teşekküller ile TTOK için getirilecek ve parasız dağıtılacak olan otel ve propaganda ilanları, broşürler, duvar takvimleri, otomobil plakaları, yol işaretleri, rozetler, mükâfat kupaları ve şiltleri, yabancı turizm teşekkülleri tarafından parasız dağıtılmak üzere Türkiye turizm teşekkülleri ile TTOK'ya gönderilen yabancı turizm propaganda afişleri, broşürleri, rehber ve takvimleri karşılıklı olmak şartıyla gümrük vergisinden muaf tutulmuştur¹⁵. Bakanlar Kurulu'nun 28 Temmuz 1953 tarihli toplantısında ise 1950'de yürürlüğe giren Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu gereğince "Turizm Müessesesi Belgesi" almış olan teşebbüslerin hariçten getirecekleri Türkiye'ye turist celbini hedefleyen reklamlarını içeren matbuatın gümrük vergisinden muaf tutulması kararlaştırılmıştır¹⁶. Bunun yanı sıra turizmi teşvik tedbirleri kapsamında İcra Vekilleri Heyeti'nin 23 Haziran 1955 tarihli kararına istinaden 16 Ağustos 1955 tarihi itibarıyla faaliyete geçen "Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi" ise turistik faaliyetlerin ve yatırımların teşvik ve finanse edilmesinin yanı sıra "*memlekette iç ve dış turizmi geliştirmek maksadı ile gereken propagandayı yapmak*" gibi asli bir sorumluluk da üstlenmiştir¹⁷. Bu münasebetle propaganda çalışmalarının etkili olmasının tanıtma faaliyetlerindeki samimiyete, başarıya ve turistler için asgari memnuniyet şartlarının karşılanmasına bağlı olduğu bankanın 1956 yılına ait murakıp raporlarında dikkate alınan hususlar arasında yer almıştır¹⁸.

Yine, turizmin ve turizm sanayisinin gelişmesini sağlamak üzere 1955 yılı Eylül ayı itibarıyla yürürlüğe girerek, devlet daireleri, özel idareler, belediyeler, iktisadi devlet teşekkülleri, hususi kanunlar ile kurulmuş ve kurulacak her türlü teşekkül ve müesseseler, sermayesinin yarısından fazlası devlete ait banka ve şirketlerin BYTGM ile işbirliğini öngören "Turizm İşbirliği Nizamnamesi"ne göre işbirliği konuları arasında reklam ve propaganda işleri de vardı. Bu suretle işbirliği organları umuma açık gişe ve müracaat bürolarında ülke propagandasının yapılmasına ilişkin bilgilendirme hizmetleri konusunda BYTGM'ye yardım ede-

15 "Gümrük Kanunu", **Resmî Gazete**, 11 Mayıs 1949, S 7204, Kanun No: 5383, Kabul Tarihi: 02/05/1949.

16 "Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu", **Resmî Gazete**, 30 Mart 1950, S 7470, Kanun No:5647, Kabul Tarihi: 24/03/1950; **BCA**, Fon No:030.18.01.02., Kutu No:133, Dosya No:61, Sıra No:12.

17 **Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi**, Ankara, 1955, s.4-5.

18 **Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 1955 Yılı Bilançosu, Faaliyet ve Murakıplar Raporları**, Ankara, 1956, s.3.

ceklerdi. Devlet Demiryolları İşletmesi, Devlet Havayolları ve Denizcilik Bankası Anonim Ortaklıkları ile diğer işbirliği organları yapacakları turizm ile ilgili propaganda ve reklam işlerini her yılbaşında BYTGM ile mutabık kalmak suretiyle programa bağlayacaklardı. İşbirliği organlarından Ulaştırma Vekâleti ve bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar yurt içinde ve dışında BYTGM'nin tayin edeceği mühim istasyon, iskele ve hava alanlarında özel bürolar açmak veya açılmış bürolardan istifade etmek suretiyle Türkiye'nin reklam ve propagandasına yönelik bilgilendirme hizmetlerine destek olacaklardı. Ayrıca Hariciye Vekâleti ile BYTGM'nin ortaklaşa tespit edecekleri mahallerde bulunan Türk Elçilik ve Konsoloslukları; mahallî seyahat acenteleriyle de temas kurarak, ülkenin turizm değerlerinin tanıtılmasına ve reklamına hizmet eden çalışmalar yapacaklar ve Türkiye'ye yönelen turizm hareketleri hakkında BYTGM'ye bilgi vereceklerdi¹⁹.

Söz konusu süreç içinde turizmde ileri Avrupa ülkelerinde, idari teşkilatın çalışmalarını desteklemek üzere her büyük otelde bir "Müracaat Bürosu"nun bulunduğu görülmektedir. Bu bürolar turistlere şehirde görülmeye değer yerler hakkında bilgi vermek ve broşür, risale, haritalı depliyon gibi tanıtım malzemeleri sunmak, talep edildiği takdirde tercüman ve rehber temin etmek gibi görevlerin yanı sıra lokanta, gazino ve eğlence mekânlarında yer ayırtmak, sinema, tiyatro, opera biletleri sağlamak, turistik hediyelik eşya bulabilecekleri yerleri göstermek gibi sorumluluklar üstlenmişlerdi. Küçük otellerde de en azından bu hususlarda görevlendirilen bir kişiyi bulmak mümkündür. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde büyük mağazalarda, bankalarda, gazete ve dergi idarehanelerinde, demiryolu istasyonlarında, otobüs işletme merkezlerinde de benzer hizmetleri yerine getiren bürolar ve memurlar bulunmakta idi. Bu bilgiler doğrultusunda Turizm Dairesi Müdürü Selâhattin Çoruh Türkiye'de de ilk aşamada turistik şehirlerde özel idareler ve belediyelerce resepsiyon ve bilgilendirme işleriyle meşgul olacak birer turizm bürosunun teşkil edilmesindeki faydalara işaret etmiş, bu girişimlerin ülkenin turistlere tanıtımı ve sevdirelmesi konusunda önemli bir rol oynayacağına değinmiştir²⁰. Nitekim Türkiye'de turizm idaresinin çalışmalarının turistik özellikleriyle ön plana çıkan şehirlerde belediyeler tarafından da olabildiğince desteklenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, 10 Aralık 1951 tarihinde top-

19 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955.

20 Selâhattin Çoruh, "Seyahat Büroları, Resepsiyon ve Enformasyon İşleri", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Eylül 1951, S 72, s.45-46.

lanan IV. Türk Belediyecilik Kongresi'nde teşekkül eden Turizm Komisyonu'nun gündeminde "Belediye Turizm Büroları"nın kuruluşu da bulunmuştu. Bu suretle hazırlanan kanun taslağının gerekçesinde bahis konusu büroların görevleri, merkezi turizm teşkilatıyla işbirliği tesisiyle turistlerin karşılanması için gerekli hazırlıkları yapmak, vatandaşların seyahatlerini teşvik etmek suretiyle seyahat kültürünün ve yurt sevgisinin kuvvetlenmesine hizmet etmek, turizm sanayisinin kurulmasını desteklemek ve halk sağlığı faaliyetlerinin gelişmesine yardımcı olmak şeklinde belirlenmişti. Bu kanun taslağı kabul görmemekle birlikte²¹, söz konusu dönem itibarıyla belediyelerin "ihtiyari" görevleri arasına "Turizm Bürosu" açmaya ilişkin bir hüküm ilave edilmişti. 1955'te yürürlüğe giren "Turizm İşbirliği Nizamnamesi" ise bu hükmü ileri bir safhaya taşıyarak turizm alanında faaliyet gösterebilecek belediyeleri "Turizm Bürosu" açmakla mükellef tutmuş, yani bu nizamname ile turistik belde belediyelerinin "Turizm Bürosu" açmaları "mecburi" bir durum almıştır²². 28 Mayıs 1956 tarihinde toplanan VI. Türk Belediyecilik Kongresi'nde ise Turizm Komisyonu'nun hazırladığı raporda bunu destekler şekilde turistik mahallerdeki belediyelerin imkânları nispetinde bünyeleri dâhilinde bir "Turizm Bürosu" ihdas etmeleri, bu mümkün olmadığı takdirde memurlarından birini bu işle vazifelendirmeleri, umumi yerlerde veya belediye dâhilinde "Turistik Müracaat Büroları" kurmaları ve müşterek propaganda işlerini teşkil edecekleri bir turizm birliği vasıtasıyla yapmaları öngörülmüştü. Ayrıca belediye sınırları dâhilinde veya civarında gezilmeye değer kıymetlerin tespiti ile istirahat ve eğlence yerlerinin, yol durumunun ve nakil vasıtalarının niteliği ve bu vasıtaların hareket saatleri hakkında BYTGM'ye bilgi verilmesi, mahalli özelliklerin tanıtılabilmesi amacıyla folklor gösterileri ve kermesler düzenlenmesi, mahalli el sanatlarının teşviki ile bunların turistik hatıra eşyası haline getirilmesinin temini gibi çalışmalar belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında görülmüştü. Bunun yanı sıra eski eserlerin, abidelerin ve sanat eserlerinin turistlere gösterilmesi konusunda tercümanlık ve rehberlik yapmak üzere münevver ve lisan bilir kimselerden tercüman rehber görevlendirilmesi de belediyelerin üstlendiği yükümlülükler arasında bulunuyordu²³.

21 **Turizm Bilgisi ve Turizm Meselelerimiz**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Odaları Birliği, Ankara, 1963, s.236-237.

22 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955; Hülki Alisbah, "Turizm İşbirliği ve Belediyeler", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 124, Şubat 1956, s.61.

23 **Turizm Bilgisi...**, s.237-239.

Bu süreç içinde 1953'te Konya Belediyesi tarafından bir "Turizm Bürosu" nun açıldığı ve bu büronun etkin bir faaliyet programına sahip olduğu görülmektedir. Örnek verilecek olursa 1956'da söz konusu büro tarafından şehre gelen 2.097 yabancı turiste rehberlik edilmiş, bunlara tanıtım materyalleri dağıtılmış, Beyşehir, Karaman, Ereğli, Karapınar, Hatunsaray, Sille ve Meram gibi bağlı beldelere hafta tatillerinden yararlanılarak geziler düzenlenmiş, İzmir, Antalya, Bursa ve İstanbul'daki turizm cemiyet ve kurumlarıyla mutabakat sağlanarak söz konusu şehirlere gelen turistlerin Konya'ya da uğramaları sağlanmıştı. Konya ve Mevlana'ya ilişkin çeşitli lisanlarda yayın çalışmaları yapılmış, Mevlana Türbesi ve Manzumesi ile Mevlevî Âşık Şem'i'nin mezarının belediye tarafından yürütülen onarım çalışmalarına katkı sağlanmış, tarihî eser ve abidelerin fotoğrafları çekilerek teşhir edilmişti. Ayrıca tarihî abideler için İngilizce ve Türkçe bilgilendirme levhaları hazırlanmış ve Topkapı Müzesi Portre Galerisi Şefi Ressam Abdullah Çizgen'in Mevlana ve Konya'ya ait yağlı boya eserleri sergilenmişti. Bunların yanı sıra Mevlana'nın ölüm yıl dönümü etkinlikleri sırasında 7 binden fazla yerli ve yabancı misafire büro vasıtasıyla giriş davetiyesi dağıtılmıştı²⁴.

BYTGM, İzmir Belediyesi ve Ege Turizm Cemiyeti'nin ortak çalışmaları neticesinde kurulan "İzmir Turizm Bürosu" ise 23 Eylül 1954 tarihinde faaliyete geçmişti. Bu büro bölgedeki turizm hareketlerini organize etmek, ülkenin giriş-çıkış kapılarında turistlere yardımcı olmak, rehber kursları açmak ve turizm konusunda ilmî incelemeler yapmak üzere teşkil edilmişti²⁵.

İstanbul Belediyesi Neşriyat Müdürlüğü'nün İstiklâl Caddesi üzerinde 1 Haziran 1955 tarihinde faaliyete geçen "Turizm Danışma Bürosu" da bu dönemde ciddi tanıtım faaliyetlerinde bulunan belediye organları arasında bulunmaktadır. Öyle ki açıldığı tarihten yılsonuna kadar büroya başvuran turist sayısı 3.000'i bulmuştu. Büronun düzenlediği istatistik bilgilerine göre İstanbul'u yıl içinde ziyaret eden başlıca turistler Amerikalılardan, Araplardan ve Almanlardan oluşmakta idi. Bu turistlerin %90'ı kendilerine konaklama yeri temin edilmesi için büroya başvurmuşlardı. Güvenilir ve şehir hakkında yeterli bilgiye sahip bir rehber talep eden turistlerin miktarı ise müracaat edenlere oranla %40 civarında idi. Bu birim ayrıca Fransa, İtalya ve Arap ülkelerindeki seyahat büro-

24 "1956 Yılında Konya Belediyesi Turizm Bürosu", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 136, Şubat 1957, s.77-78.

25 "İzmir Turizm Bürosu", **Cumhuriyet**, 24.09.1954, s.3.

larının Türkiye hakkında tanıtım materyali taleplerini imkânlar doğrultusunda karşılamaya çalışmaktaydı²⁶. İstanbul'a gelen yerli ve yabancı turistlere hizmet etmek üzere 1956 yılı Temmuz ayı itibarıyla Galata Yolcu Salonu'nun üst katında bir "irtibat bürosu" açılması da büronun dikkate değer faaliyetleri arasında yer almıştı²⁷.

İstanbul Belediyesi'nin bu faaliyetlerini desteklemek ve ülkede yapılan kalkınma hamlelerini İstanbul'a gelen yerli ve yabancı turistlere göstermek amacıyla BYTGM 29 Temmuz 1957 tarihinde Hilton Otel'i'nin giriş kapısında bir "Tanıtma ve Turizm Bürosu" açmıştı. Eski Türk desenlerinden ilham alınarak modern bir tarzda tefriş ve tanzim edilen büro ilgililere ülke hakkında her türlü turistik bilgiyi vermek üzere hazırlanmıştı. Büronun alt katında düzenlenen 20 kişilik salonda turist gruplarına Türkiye'nin çeşitli bölgelerini tanıtan filmler gösterilmesi, konferanslar verilmesi, vitrinlerde her akşam renkli Türkiye manzaraları teşhir edilmesi planlanmıştı. İngilizce, Fransızca, Almanca lisanlarını bilen görevli hanımlar turistlere gereken konularda bilgi vermekle, gezi programlarını hazırlamakla ve otellerde yer bulmakla mükellefti. Ayrıca büroda bulunan bir Devlet Demiryolları İşletmesi memuru turistlere demiryolları vasıtasıyla seyahatler konusunda bilgi vermek ve yer ayırtma işlerinde yardımcı olmak üzere görevlendirilmişti. Büroda BYTGM'nin hazırlattığı albüm, kitap ve broşürler de dağıtılmaktaydı. Kız Olgunlaşma Enstitüsü'nün el işleri büroda hususi vitrinlerde teşhir edilmekte, bu suretle turistler ülkeye ait bir kısım hatıra eşyasını görme fırsatı bulmaktaydılar²⁸.

Tanıtım ve Propaganda Materyalleri

BYTGM döneminde hazırlanarak yurt içinde ve yurt dışında dağıtımı yapılan broşür, prospektüs, afiş, albüm, resim, fotoğraf, pul gibi tanıtım ve propaganda materyalleri ülkede turizm faaliyetlerinin artması konusunda etkin bir rol oynamıştır. Ancak turizm alanında ileri ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'de bu konuya yönelik olarak yapılan çalışmaların gerek nitelik gerekse nicelik ola-

26 Kâzım Kıp, "Memleketimize Gelen Turistlerin Şikâyetleri", **Cumhuriyet**, 23.12.1955, s.2.

27 "Belediye Yeni Bir Turizm Bürosu Açtı", **Cumhuriyet**, 06.07.1956, s.2.

28 "Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün Yeni Enformasyon Bürosu", **TTOK Belleteni**, S 187, Temmuz-Ağustos 1957, s.14; "Turizm ve Tanıtma Bürosu Açıldı", **Cumhuriyet**, 30.07.1957, s.1 ve 5.

rak ciddi eksiklikler içinde bulunduğu da göze çarpmaktadır. Bu anlamda mevcut eksikliklere ve sorunlara değinmek suretiyle bunların giderilmesi ve tanıtım ve propaganda faaliyetlerine ivme kazandırılması yönündeki çalışmalara değinmekte fayda vardır.

Bu dönemde bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ülkenin turistik özelliklerini değerlendirmek, bu alandaki kaynakları etkin bir şekilde kullanmak ve netice olarak bu kanalla ülke ekonomisine kazandırılan döviz miktarını artırmak turizm alanında başarı sağlamanın önemli göstergeleri arasındaydı. Bunun için planlı bir tanıtım ve propaganda anlayışına, etkin bir turizm organizasyonu ile turizm sanayisinin kurulmasına ve ülke sathında turizm terbiyesinin yerleşmesine ihtiyaç duyulmakta idi. Bu münasebetle yazar Tarhan Toker, tarihî zenginliklerin ve tabii güzelliklerin tek başına turizm kaynağı olarak değerlendirilmeyeceğini, bu özelliklerin Fransa, İtalya, Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinde ilmî esaslar dâhilinde görünür kılındığını ifade etmiştir. Örnek olarak söz konusu dönem itibarıyla Fransa Turizm Müdürlüğü’nün ülkenin otelleri, lokantaları, özel yemekleri ve fiyatları, gezilecek yerlerinin planları ve resimleri, nakil vasıtaları, spor yerleri, eğlence mahalleri ve bütün olarak Akdeniz kıyıları hakkında değişik lisanlarda ayrıntılı bilgiler içeren yüzbinlerce broşürün basımını yaparak dağıttığını ve insanların rehberlere ihtiyaç duymadan bu broşürler vasıtasıyla Fransa’yı dolaşabildiklerini vurgulamıştır. Aynı şekilde ülkenin en önemli gelir kaynaklarından biri olması nedeniyle turizme hayati bir önem verilen İtalya’da turizm teşkilatının ve sanayisinin başarılı bir şekilde organize edildiği, bu suretle dağıtılan propaganda broşürlerinin etkileyici bir kapak ve kaliteli bir kâğıda basılmış renkli yazı ve resimlerle çekici bir hâle getirildiği görülmekte ve her türlü bilgiyi içeren bu broşürler vasıtasıyla İtalya’yı tanımak mümkün olabilmekteydi. Bu broşürlerde sanat merkezi durumunda olan Milano’dan Alp dağlarındaki tesislere, her şehir ve bölgenin özel içkilerine ve yemeklerine kadar ayrıntılı bilgileri bulmak mümkündü²⁹. Yaptığı bir seyahat münasebetiyle İtalya’da zengin tanıtım malzemeleri ile birçok ülkenin tanıtımını yapan turizm acenteleri bulunduğunu gören gazeteci ve yazar Samih Nafiz Tansu ise söz konusu acentelerin elinde Türkiye ile ilgili yalnızca bir takvimde yer alan Boğaz resmi ile silik bir Ayasofya resminin bulunduğunu ifade etmiştir. İtalya’dan Türkiye’ye gelmek isteyenlerin sayısının fazlalığını müşahede etmiş, ancak ülkeyi tanıtan afiş ve

29 Tarhan Toker, “Turizm Davasında Propaganda”, **TTOK Belleteni**, S 167, Aralık 1955, s.18-19.

broşür gibi materyallerin yokluğunun bu konuda büyük bir zafiyet teşkil ettiğini vurgulamıştır. İtalya'daki Türk Sefareti tarafından lüks olmakla birlikte maddi imkânların kısıtlılığı nedeniyle sınırlı sayıda bastırılan tanıtım broşürünün ise ancak az sayıda turistin eline geçebildiğini belirtmiştir³⁰. Bu durum ülkenin tanıtım faaliyetlerindeki basılı materyal eksikliğine işaret eden önemli bir gösterge olmuştur. Dr. Kemal Saraçoğlu, Batı Akdeniz seferi yapan Ankara Vapuru gibi dış hatlara işleyen yolcu vapurlarının bir anlamıyla ülkenin propagandasına hizmet ettiklerini belirtmiş, bu vapurların salonlarına Türkiye manzaralarını gösteren resimlerin asılması ve masalara yabancı lisanlarda tanıtıcı broşürlerin dağıtılması hâlinde bu işlevin güçlenebileceğini vurgulamıştır. Avrupa'daki bütün seyahat şirketlerinde ve bürolarında dünyanın dört bir köşesine ait resimli ve yazılı reklamlara rastlanırken, sefer yapmalarına rağmen Türkiye'ye ait bir reklam materyalinin bulunmaması, hatta İstanbul'da Yataklı Vagonlar Şirketi'nin bürosunda bile benzer bir durumun söz konusu olması Saraçoğlu'nu endişelendirmiştir. Takiben: *"Bu şerait içinde Türkiye'nin cennet olduğunu kim ve nasıl öğrenebilir?"* diyerek bu konudaki eksikliği dile getirmiş ve *"İtalya'daki namütenahi dilenci, atsineği gibi yapışan işportacılar, ateş pahasına olan otel ve lokanta fiyatları seyyah akınına mani olamıyor. Çünkü reklam makinesi durmadan işliyor."* diyerek İtalya'da başarılı bir şekilde yürütülen reklam faaliyetleri nedeniyle turistler üzerindeki olumsuz izlenimlerin asgari düzeye düşürülebildiğine işaret etmiştir³¹. Gazeteci ve yazar Feyyaz Tokar da Türkiye'yi tanıtmak üzere yapılan propaganda faaliyetlerinin yetersiz olduğuna işaretle Bonn'da bulunduğu söz konusu dönem itibariyle turizm bürolarından gelen yoğun prospektüs taleplerinin eldeki yetersiz sayıdaki doküman nedeniyle karşılanamadığına, bu nedenle Bonn'da görevli ataşenin turistlerin sorularını saatlerce bizzat cevaplamak zorunda kaldığına şahit olduğunu ifade etmiştir³².

Söz konusu dönem itibariyle ABD'nin en büyük turizm ve seyahat acentelerinden biri olan "The Spain Travel Agency" adlı şirketin sahibi Edward Leo Spain eşi ile tatil için 1955 yılı Mart ayında Türkiye'ye gelmiş ve bir turist için aranan bütün tarihî ve tabii güzelliklerin Türkiye'de bulunduğunu belirttikten sonra *"Tarihî ve tabii güzelliklerinizi reklam ve propaganda etmiyorsunuz. Turist*

30 Samih Nafiz Tansu, "Onların ve Bizim Turizm Anlayışımız", **Cumhuriyet**, 17.08.1950, s.5.

31 Kemal Saraçoğlu, "İtalya'nın Müthiş Turizm Makinesi Nasıl Dönüyor?", **Cumhuriyet**, 21.09.1950, s.2.

32 Feyyaz Tokar, "Turist Davamız", **Cumhuriyet**, 21.08.1957, s.5.

bunlara tamamen yabancıdır. Mesela benim acentamda New York'ta Türk Haberler Merkezi olduğu hâlde memleketiniz hakkında tek bir risale veya broşür bulamazsınız." diyerek turizmin Türkiye'de gelişememe nedenlerinden birinin de tanıtım faaliyetleri konusundaki eksiklikten kaynaklandığına temas etmişti³³.

Bahsi geçen bütün bu sorunları gidermek üzere BYTGM Turizm Dairesi'nin görev sahası dâhilinde çeşitli yayım faaliyetlerinde bulunduğu görülmektedir. Söz konusu daire tarafından Türkçe'nin yanı sıra Almanca, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve İtalyanca lisanlarında yayımlanan afiş, harita, plan, broşür, risale gibi tanıtım materyallerinin sayısı 1951'de 54.000 iken, bu sayı 1958 yılı itibarıyla 268.000'e çıkmıştı. Bu süreç içinde yayımlanan toplam neşriyatın sayısı ise 1.795.500'e ulaşmıştı³⁴. Bunlar arasında Antalya, Bursa, İstanbul, Ankara, Konya, Kayseri, Çanakkale-Truva, Amasra, Akçakoca, Efes, Bergama gibi ülkenin turistik yerlerini tanıtan materyaller dikkat çekmekte idi³⁵. Ayrıca 1951 yılı itibarıyla "Türkiye Otel Rehberi" adıyla resimli bir broşür basılmıştı³⁶. 1955'te yürürlüğe giren Turizm İşbirliği Nizamnamesi uyarınca işbirliği organları ile BYTGM tarafından bastırılıp dağıtılacak reklam ve propaganda matbualarının birbirini tamamlayan konulardan seçilmesine önem verilmesi ve Ulaştırma Vekâletince gümrük ve döviz mevzuatı hakkındaki önemli uygulamalar ile belli başlı turistik bilgileri içeren broşür ve matbuaların gerekli lisanlarda bastırılarak yabancı ülkelere gelen yolculara, mümkün olduğu takdirde seyahat vasıtaları Türk kara sularına, havaalanlarına ve sınırlarına girmeden önce dağıtılması öngörülmüştü³⁷.

Tanıtma ve propaganda materyallerinin basım ve yayım faaliyetlerinin TTOK tarafından da desteklendiği görülmektedir. Papalık tarafından 1950 yı-

33 "Turistler Türkiye'ye Neden Gelmezler?", **Cumhuriyet**, 03.04.1955, s.1.

34 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4; Bu rakamlar TTOK tarafından biraz daha farklı verilmiştir. Buna göre BYTGM tarafından Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca lisanlarında basılan çeşitli tanıtım neşriyatının sayısı 1951'de 215.000, 1952'de 162.500, 1953'te 252.000, 1954'ten 1956 yılı Mayıs ayına kadar ise 1.004.300 olmuştur ("Türkiye'de Turizm Çalışmaları (Mayıs 1954-Mayıs 1956)", **TTOK Belleteni**, S 179, Aralık 1956, s.4).

35 "Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün Faaliyeti", **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956, s.9.

36 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 121, Dosya No: 92, Sıra No: 5.

37 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955.

lının Hıristiyanlar için “kutsal yıl” ilan edilmesi nedeniyle TTOK’nun çalışmaları sonucunda Antakya’dan İzmir’e kadar uzanan bölgede Hıristiyanlık tarihine ait hatıralar derlenmiş, bu bilgiler mütehassıslara yabancı lisanlarda prospektüs şeklinde yazdırılmış ve bu prospektüsler başta Fransa, İspanya ve İtalya’ya olmak üzere birçok ülkeye gönderilmişti³⁸. Söz konusu kurum tarafından takip eden yıllarda da başta İngilizce olmak üzere Almanca, Fransızca, Rumca İstanbul, Ankara ve İzmir prospektüleri bastırılmış ve bunlar ülkeye seyahati cazip kılan tanıtım materyalleri arasında yer almıştı³⁹.

Bu dönemde ülkeye deniz yolu ile gelen turist kabilelerine seyahatleri sırasında, Çanakkale veya İstanbul’da gemiye intikal eden BYTGM, Türk Turizm Kurumu (TTK) ve TTOK görevlileri tarafından bilgi verilmesi ve ülkeyi tanıtıcı broşürlerin dağıtılması yaygın bir tanıtma ve propaganda faaliyeti idi. Örnek verilecek olursa, 440 yolcusu ile 15 Mart 1951 tarihi itibarıyla İstanbul’a gelen Amerikan bandıralı “Independence” adlı turist gemisine nakledilen BYTGM yetkilileri, güverteden Boğaz’ı izleyen turistlere İstanbul’un ve Boğaziçi’nin tarihçesi hakkında bilgi vermişlerdi. Denizyolları İdaresi tarafından tahsis edilen vapurlarla Dolmabahçe’ye çıkarılan turistleri bu mevkiye Türkiye Millî Talebe Federasyonu (TMTF) öğrencileri bilgilendirmiş, akşam vakitlerinde gemide Karadeniz, Siirt, Dicle ve Erzurum millî oyunları gösterilmişti. Yolculara BYTGM ile TMTF tarafından basılan broşürler ile Tekel Genel Müdürlüğü’nden temin edilen likörler dağıtılmıştı⁴⁰. Aynı yıl içinde İstanbul Limanı’na gelen Brezilya donanmasına mensup “Almirante Saldanha Mektep Gemisi”nin komutanı Albay P.P.A. Jo Suzano’ya belediye tarafından İstanbul’a ait broşürler ile Piri Reis’in haritası hediye edilmişti⁴¹. Bu faaliyetler vesilesiyle turistlerin ülke hakkında olumlu izlenimler edinmeleri yönünde çaba sarf edilmekteydi.

Turistik tanıtım malzemelerinin, ülke sathında gerçekleştirilen bilimsel, sanatsal ve sportif etkinlikler vesilesiyle de dağıtımı yapılabilmekteydi. Örnek olarak, 1951’de İstanbul’da düzenlenen “12. Müsteşirler Kongresi” sırasında katılımcı bilim insanlarına harita ve broşür gibi Türkiye’yi tanıtıcı materyaller

38 “TTOK’nun 27’nci Mesai Yılı Raporu”, **TTOK Belleteni**, S 111, Nisan 1951, s.3.

39 “31’inci Mesai Yılı Raporu”, **TTOK 5 Nisan 1955 Genel Kurulu**, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul, 1955, s.10.

40 “Amerika’nın En Lüks Seyyah Gemisi Geldi”, **Cumhuriyet**, 16.03.1951, s.1 ve 3.

41 “Brezilya Mektep Gemisi”, **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951, s.17; Ayrıca bkz.; “31’inci Mesai Yılı Raporu”, **a.g.e.**, s.8.

dağıtılmıştı. Kongreye katılım sağlayan arkeolog ve tarihçilere Efes-Bergama habereci gezdirilmiş, bu vesileyle önemli bir propaganda imkânı yakalanmıştı⁴². Bu çerçevede İstanbul Belediyesi Turizm ve Danışma Bürosu tarafından da 1955 yılı itibariyle şehre gelen İsveçli güreşçiler İsveç lisanını bilen bir memur eşliğinde gezdirilmiş, bunlara şehrin turistik yerleri hakkında kapsamlı bilgiler ihtiva eden İsveç lisanında broşürler hazırlatılarak dağıtılmıştı⁴³.

Tanıtıcı materyallerin BYTGM'nin yurt dışı teşkilatı vasıtasıyla turistik potansiyeli yüksek olan ülkelerde de dağıtımının yapıldığı görülmektedir. Örnek verilecek olursa, Amerika'da New York Haberler Bürosu'nun tanıtım faaliyetleri içinde Türkiye ile ilgili broşürlerin basım ve dağıtım işleri de ye almış, bu suretle ABD'deki seyahat acenteleri için Türkiye'ye seyahate dair ciddi bir bilgi kaynağı oluşturulmuştu. 1952 yılı itibariyle büronun girişimleri neticesinde "Amerikan Ordu Dairesi"nin Türkiye ile ilgili bir broşür yayımlaması sağlanmış, Pan Amerikan Hava Yolları Şirketi'nin takvimine Türkiye resmi koydurulmuştu. Ayrıca New York Times, Herald Tribune, National Geographic ve Time gibi tanınmış gazete ve dergilerde Türkiye ile ilgili toplam 1.233 resmin yayımlanması temin edilmişti⁴⁴. Büronun Müdürü Nuri Ergin, Türkiye'nin hariçte tanıtılması konusunda en büyük engeli özellikle anglo-sakson ülkelerinde Türkler aleyhine mekteplerde edinilen yanlış bilgilerin teşkil ettiğini ifade etmiştir. Bunu bertaraf etmek üzere ABD'de 1951'de "cartoon" şeklindeki resimlerle Türkiye hakkında bilgi veren bir "poster" ile 1952'de ortaokul ve liselere gönderilen "folder" adı verilen bilmeceli, renkli ve resimli küçük broşürler dağıtılmıştı. Bu tür tanıtım faaliyetlerinin ABD ortaokul ve liselerinde büyük ilgi uyandırdığı görülmüştü⁴⁵. Bu çalışmaların yanı sıra Amerikan turizm acentelerininin 26 Ekim 1952'de Florida'da toplanacak senelik toplantısı münasebetiyle Avrupa Turizm Komisyonu tarafından düzenlenen "Talih Çarkı" piyangosunda kazananlara dağıtılmak üzere beğenilen Türk tütünlerinden sigaralar hazırlanmış, bunlar özel olarak yaptırılan paketlere koydurulmuştu⁴⁶.

42 Alen Dar, "Müsteşrikler Kongresi Delegeleri İzmir-Efes-Bergama Yolunda", **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951, s.14-16.

43 "Belediye Turizm Danışma Bürosunun Faaliyeti", **Cumhuriyet**, 06.03.1955, s.2.

44 "Amerikalılara Kendimizi Tanıtmak Yolundaki Çalışmalar", **Cumhuriyet**, 04.10.1952, s.2.

45 "Memleketimiz ve Milletimiz Tanıtmak İçin", **Cumhuriyet**, 06.09.1952, s.2.

46 "Talih Çarkı Piyangosu", **Cumhuriyet**, 25.10.1952, s.3.

Bu yıllarda ziyaret edilecek yerlerin fotojenikliği turistlerin seyahat tercihlerini etkileyen başlıca unsurlar arasında yer almakta, şehirlerin turistleri cezbeden renkli ve panoramik resimleri turizm faaliyetlerini tetiklemekteydi. Bu münasebetle fotoğrafçılık, turizme hizmet eden önemli sanatlardan biri hâline gelmişti. Söz konusu dönem itibariyle bir Amerikan mecmuası için İstanbul manzaraları hazırlayan İtalyan fotoğrafçı Daid Lees İstanbul Radyosu'nun konuğu olmuş ve şöyleşi sırasında şunları beyan etmişti:

“Bir İtalyan, bilhassa bir fotoğrafçı olan benim için İstanbul egzotik büyüleyici güzelliği olan bir şehir. İstanbul her saat yeni, yepyeni renklere bürünerek bambaşka bir veche alıyor. Ben buraya şafak zamanında, güneşin en kızgın olduğu zamanda hayran oldum. Fakat asıl güneşin batışında İstanbul’u Topkapı Sarayı’nın kulesinden seyretmeye doyamadım. Gurupta İstanbul’u bu zaviyeden, gurup zamanı seyretmek, büyük zengin bir dekoru andırıyor. İzahı için ancak görmek lazımdır diyebilirim... Fotoğrafçı gözü ile İstanbul’un güzelliği başka bir şehir ile mukayese edilemeyecek bir zenginliktedir. Şehrin her köşesinde, camilerinde, çarşısında görülen manzaralar her fotoğrafçıyı buraya çekecek kudrettedir. İstanbul’un malik olduğu zenginliğe ince renk hazinesini de ilave etmek lazımdır. Fotoğraf meraklılarına, bilhassa renkli film meraklılarına, küçük 35 mm.lik bir makineye iyi bir renkli film doldurup, İstanbul’a çıkıp gezmelerini tavsiye ederim... Boğaz’da veya Kapalı Çarşı’da kontrolümüyer çekilecek resimlerin şahaneliği sizi hayrette bırakacaktır. İstanbul’a makinem için takdim ettiği güzelliğe ve göstermiş olduğu misafirperverliğe medyunu şükranım⁴⁷.”

İstanbul’un güzelliği ve bir fotoğraf meraklısı için önemi hakkında yetkin bir fotoğraf sanatçısının turistleri etkileyebilecek bu davet edici sözleri dikkat çekicidir.

BYTGM Tanıtma Dairesi’nin çalışmalarıyla ülkede gerçekleştirilen imar ve kalkınma çalışmaları, spor faaliyetleri, turistik yerler ve tarihî abideler, halk kültürü gibi konularda çekilen fotoğraflar da iç ve dış basına yansıtılmakta, elçiliklere, basın ataşeliklerine, haberler bürolarına, muhtelif sergi ve fuarlara, acentelere, otellere, bilimsel ve kültürel etkinliklere ve talep hâlinde yerli ve yabancı halka dağıtılıyordu. Böylece iç ve dış kamuoyunun Türkiye hakkında güncel bilgiler edinmeleri mümkün olabiliyordu. Bu tür fotoğrafların 1951’de Strazburg’da Avrupa Konseyi binasında ve TMTF aracılığıyla Avrupa’nın çe-

47 “Fotojenik İstanbul”, **TTOK Belleteni**, S 177, Ekim 1956, s.14.

şitli şehirlerinde, 1952'de Belçika'da Shape/NATO Karargâhı'nda, Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği'nde, 1953'te İzmir Fuarı'nda, 1954'te Tokyo Mitsukeshi Mağazası'nda açılan sergide, Trieste Beynelmîlel Fuarı'nda, Londra'da Kraliyet Yüksek Mimarlık Sergisi'nde, Türkiye'nin Kore Birliği'nde ve Yeşilköy Terminal Salonu'nda, 1953-55'te Tarsus Vapuru Seyyar Sergisi'nde sergilendiği görülmektedir. Yine bu fotoğraflar 1955'te Pan Amerikan Şirketi'nin Roma Acentesi'nde, İtalya'da Turizm Sergisi'nde, Hindistan ve Caracas Fotoğraf Sergileri'nde, Madrid'de çeşitli acente ve büyük otellerde, Devlet Demir Yolları İdaresi İstanbul-Viyana hattı vagonlarında, Barselona Beynelmîlel Fuarı'nda ve İstanbul'da toplanan Beynelmîlel Askerî Tabipler Kongresi'nde teşhir edilmişti. 1956 yılı içinde de sergileme faaliyetleri devam etmiş ve söz konusu fotoğrafların İstanbul Gülhane Parkı'nda, Strazburg'taki Avrupa Fuarı'nda, Stokholm Beynelmîlel Fuarı'nda, Hamburg Yakın ve Ortadoğu Sergisi'nde, Bonn Basın Ataşeliğinin düzenlediği sergide, Hint Çocuk Sağlığı Kongresi münasebetiyle Hindistan'da, Paris'te NATO İlkokulu'nda, Kahire'de İslam Eserleri Sergisi'nde, Madrid'de Toprak Mahsulleri Sergisi'nde, Viyana Fuarı'nda, Washington'da Hitit Sergisi'nde, Türkiye Washington Ataşeliği Seyyar Sergisi'nde büyük boy olarak teşhiri ve Ottawa'da televizyon yayınlarında gösterimi sağlanmıştı⁴⁸.

Bu dönemde dikkat çeken benzer bir propaganda faaliyeti de Türkiye'yi tanıtan fotoğrafların dünyanın önde gelen turistik şehirlerindeki mağazaların ve acentelerin vitrinlerinde sergilenmesi yoluyla olmuştur. Bu konuda tarihî özellikleriyle dünya sathında ün kazanmış olan Paris şehri ön plana çıkmıştır. Bu münasebetle 1952'de tanınmış Paris mağazalarının vitrinlerinde Türkiye'yi tanıtan fotoğrafların teşhiri yapılmıştı⁴⁹. Paris Basın Ataşeliği tarafından 15 Temmuz ile 25 Ağustos 1954 tarihleri arasında yine Paris'te Opera civarında başta hava yolları şirketleri olmak üzere önemli seyahat acentelerinin yoğun olarak bulunduğu Rue Auber'de faaliyet gösteren "Olttramare Seyahat Acentesi"nin vitrininde arkadan ışıklı 9 renkli diorama Türk üslubunda montajlanmış bir pano içinde teşhir edilmişti. Panonun üstünde büyük kabartma harflerle "Turquie" kelimesi, ön ve yan kısmında BYTGM'nin broşür ve depliyanları, sol aşağı köşede ise Türk bayrağı ve BYTGM ibaresini taşıyan Fransızca bir kart yer almıştı. Amerika'dan vapurla gelenlerin indikleri Gare Saint-Lazare Garı civarında "Migrator Seyahat

48 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No:651, Sıra No:4.

49 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No:651, Sıra No:4.

Acentası”nın camekânında Türk üslubunda açılan Türkiye vitrininde ise “Turquie” başlığıyla dekoratif açık bir pencereden gözükten arkadan ışıklı ve renkli 5 diorama ile fotoğraf ve fotomontajlar yer almıştı. Wagons-Lits müessesesinin Boulevard des Capucines’deki camekânında açılan Türkiye vitrini ise kabartma “Turquie” kelimesi altında iki fotomontaj, arkadan ışıklı ve renkli İstanbul dioraması, Türk bayrağı ile BYTGM’nin yayımlarından oluşuyordu. Paris Basın Ataşeliğince turistlerin ilgisini çekmek üzere Türkiye’ye yönelik vitrin düzenleme çalışmalarına özel bir önem verildiği, bu münasebetle yalnızca 1954 yılı boyunca söz konusu şehirde 21 vitrinin düzenlendiği anlaşılmaktadır⁵⁰. Bunun dışında söz konusu fotoğrafların 1954’te Beyoğlu Yeni Melek Sineması giriş vitrinlerinde, 1955’te Yunan Hava Yolları İdaresi’ne ait bürolarının vitrinlerinde, 1956’da ise New York’ta Pan Amerikan Hava Yolları Şirketi’nin vitrinlerinde sergilendiği görülmüştür⁵¹.

Hukukçu, tarihçi ve yazar kimliğiyle tanınan ve bu dönemde çalışmalarını New York’ta sürdüren Reha Oğuz Türkkan, turistlere yeterince eğlence imkânı yaratılamamasını ve mevcut imkânların da reklam ve propagandasının yapılmasını, İtalyanların “Meryem Ana Senesi” ilanında ve İngiltere’de “taç giyme” merasiminde yapıldığı gibi turistlerin ilgisini çekebilecek önemli olaylara yönelik bir “turistik takvim”in oluşturulmamasını ülkedeki belli başlı tanıtım eksiklikleri arasında değerlendirmiştir. Bu gibi nedenlerle özellikle uzak diyarlara gitmekten zevk duyan yüz binlerce Amerikalı turist Türkiye’ye çekilmesinden ve bu suretle elde edilebilecek turistik kazançtan mahrum kaldığını ifade etmiştir⁵². Belirtilen bu sorunlara bir nebze olsun çare olmak üzere BYTGM Turizm Dairesi tarafından Türkiye’nin 65 renkli fotoğrafını ihtiva eden “Turistik Türkiye Duvar ve Masa Takvimi”nin Münih şehrinde Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca lisanlarında binlerce sayıda basımı yaptırılmış ve bunların yurt içinde ve yurt dışında dağıtımı yapılmıştı⁵³. Ayrıca ülkenin tanıtımına katkıda bulunmak amacıyla 1952 yılı itibariyle BYTGM, TTOK ile Türk Fotoğraf Ajansı tarafından ülkenin tabii güzellikleri ile turistik, folklorik ve arkeolojik

50 “Yazın Paris’te Açılan Türk Vitrinleri”, **TTOK Belleteni**, S.155, Aralık 1954, s.20.

51 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4.

52 Reha Oğuz Türkkan, “Amerikan Turist Dolarları”, **Cumhuriyet**, 04.05.1955, s.2.

53 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4; “Basın-Yayın ve Turizmin Bu Seneki Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 21.12.1956, s.1 ve 5; “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956, s.9.

değerlerini tespit etmek üzere amatör ve profesyonel bütün fotoğrafçıların katılabileceği ödüllü bir fotoğraf yarışması düzenlemiştir⁵⁴. Bu çalışmaların yanı sıra BYTGM'nin misafiri olarak Türkiye'yi ziyaret eden Almanya'nın "Manesse" neşriyat firmasına mensup Dr. Hans Jesse ve Herbert Plate'nin muhtelif konularda çektikleri renkli fotoğrafların "Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname" uyarınca banyo edilmek üzere ülke dışına çıkarılmasına Bakanlar Kurulu tarafından izin verilmesi devlet yetkililerin tanıtım faaliyetleri konusundaki desteğine işaret etmektedir⁵⁵. BYTGM'nin talimatları doğrultusunda Türkiye'yi şehir şehir gezerek fotoğraflayan iki fotoğrafçının çalışmaları ise "Turistik Türkiye" adında 200 renkli fotoğrafı ihtiva eden bir albüm olarak İngilizce, Fransızca ve Almanca lisanlarında bastırılmıştı. Benzer nitelikteki çalışmalar kapsamında bu dönemde arkeoloji kısmı İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Rüstem Duyuran'a, tarih kısmı ise İzmir Katolik Başpiskoposu Monsenyör Descuffi, Bâle Ruhani Dairesi mensuplarından ilahiyat doktoru K. Gshwind ile muharrir François Psalti'ye hazırlatılan "Les Merveilles de Cappadoce, Efes" adlı eser Türkçe, İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca olarak yayımlanmıştı. Efes harabelerine, Meryem Ana evine, Yuhanna mezarına ve birçok arkeolojik esere ait bilgi, fotoğraf ve haritanın yer aldığı bu eser tanıtıcı özellikleri ile turistler için rehber vazifesi görmüştü. Bu çerçevede çıkarılan tanıtıcı mahiyetteki diğer önemli eserler ise Dr. Süheyl Ünver'in hazırladığı İngilizce "Levnî Albümü" ile donanma günü münasebetiyle Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanan "Donanma Albümü" olmuştur⁵⁶.

Bu dönemde biri Bayındırlık Bakanlığı tarafından resmî harcırahların hesaplanması için bastırılan, diğeri ise bir İngiliz tarafından Londra'da 20. yüzyıl başlarında hazırlanan iki harita dışında seyahatlerde başvurulabilecek güncel bir Türkiye haritasının bulunmaması turistik gezileri zorlaştıran ciddi bir eksiklik olarak ortaya çıkmıştı⁵⁷. Bu münasebetle BYTGM, 1/200.000 ölçüsünde bir "Türkiye Turizm Haritası" hazırlatmış ve bu haritanın basım işi Bayındırlık Bakanlığı tarafından üstlenilmişti. Haritada bütün şehir ve kasabaların yolları,

54 "Fotoğraf Müsabakası", **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952, s.20.

55 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 144, Dosya No: 95, Sıra No: 8.

56 Söz konusu albüm çalışmaları ile ilgili olarak bkz.; **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4; "Üç Güzel Eser", **Cumhuriyet**, 18.10.1951, s.4; "Basın-Yayın ve Turizmin Bu Seneki Faaliyeti", **Cumhuriyet**, 21.12.1956, s.1 ve 5.

57 F. Nevruzoglu, "Bir Türkiye Haritası Lazım", **TTOK Belleteni**, S 122, Mart 1952, s.10.

tarihî harabeleri, abideleri, otel ve eğlence yerleri ile çeşitli özellikleri belirtilmişti⁵⁸. Bu çalışmayı 1951 yılı itibariyle hazırlıkları bizzat Bayındırlık Bakanlığı tarafından yürütülen “Karayolları Haritası” takip etmişti.

Türkiye’de turizm propagandasının önemi göz önünde bulundurulup, bu işe gerekli ihtimam gösterilmek istense de konuya ilişkin olarak bütçeye konulan tahsisatın yetersizliği nedeniyle basılan prospektüs, broşür, afiş gibi tanıtım materyallerinin ihtiyaçları karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye’deki basım teknolojisinin turizm gibi görselliğin önemli olduğu bir alanın ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayacak kaliteye ve kapasiteye sahip olmaması, kaliteli basım işlemleri için ülkedeki mali uygulamaların engel teşkil etmesi, ihalenin usulüne göre genellikle ucuz talibe verilen işlerden verim alınamaması, Maliye Bakanlığının kırtasiyesinde bulunmayan kâğıdın maliyetinin yüksek olması gibi nedenlerle bu dönemde Türkiye’yi tanıtıcı eserlerin veya materyallerin basım hizmetlerinin çoğu zaman Avrupa ülkelerinden dış alım yoluyla yapıldığı görülmekte idi⁵⁹. Ülkeyi tanıtmak ve ülkenin turistik propagandasını yapmak üzere bastırılacak 15.000 adet albümün baskı ve cilt işinin yurt dışında yaptırılmasının Bakanlar Kurulu’nun 1949 yılı Aralık ayına ait⁶⁰, posta ve hatıra pullarıyla, pullu kart ve zarf gibi evrakın yabancı ülkelerdeki devlet matbaalarının birine bastırılmasının 1951 yılı Haziran ayına ait bir kararla kabul edilmesi⁶¹ bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Buna karşılık yabancı ülkelerde bastırılan tanıtım malzemelerinin bedelinin ödenmesi için döviz temin etmek konusunda sıkıntı çekildiği anlaşılmaktadır⁶².

Yazar Sabri Esat Siyavuşgil kartpostalların afişten, broşürden ve prospektüslerden daha etkili bir propaganda vasıtası olduğuna ve her ülkede bir turizm davetiyesi olarak algılandığına temas ederek, BYTGM’yi, turizm cemiyetlerini ve Güzel Sanatlar Akademisi’ni bu konuda harekete geçmeye çağırmıştı. Söz konusu dönemde kitapçı, kırtasiyeciler, tütüncü ve fotoğrafçılarda Avrupa’daki arka-

58 “Turizm Haritası”, **Cumhuriyet**, 12.4.1950, s.4.

59 Selâhattin Çoruh, “Turizmde Propaganda ve Reklam”, **TTOK Belleteni**, S 108, Şubat 1951, s.6-7.

60 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 121, Dosya No: 92, Sıra No: 5.

61 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 196, Dosya No:51, Sıra No: 90.

62 Selâhattin Çoruh, “Turizmde Propaganda ve Reklam”, **TTOK Belleteni**, S 108, Şubat 1951, s.6-7.

daşlarına gönderebileceği estetik bir Türkiye kartpostalına rastlayamayışından yakınmış, mevcutların ise profesyonel olmayan çekimlerle mukavva kâğıdına işlenmiş, insanlarda olumsuz bir izlenim uyandıran İstanbul manzaralarından ibaret olduğunu belirtmiştir⁶³.

BYTGM bu dönemde İzmir’de ortaya çıkarılan Meryem Ana Evi ile Noel Baba olarak anılan Sen Nikola’nın Antalya’nın Demre ilçesinde bulunan mezarı hakkında tüm dünyada farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalara girişmişti. Papa 12. Pius’un verdiği imtiyazla Panaya Kapulu’da inşa edilen Hacı Evi 16 Ağustos 1953 tarihinde açılmış ve Papalık tarafından bu evin ziyaret edilmesinin günahların bağışlanmasına vesile olacağını bildirilmesi nedeniyle söz konusu ev kalabalık gruplar tarafından ziyaret edilmeye başlanmıştı. Hazreti Meryem’in Miraç Yortusu nedeniyle PTT İdaresi tarafından Viyana’da bastırılan 100.000 adet pul tedavüle sokulmuş ve bu pullar yoğun talep görmüştü⁶⁴. Benzer şekilde 1955 yılı itibarıyla BYTGM ile PTT Umum Müdürlüğü arasında Antalya ve Noel Baba ile ilgili bir seri posta pulu bastırılmasına karar verilmiş, Sen Nikola resimlerinin yanı sıra Demre’deki Sen Nikola Kilisesi, Antalya’da bir bahar manzarası, Side Antik Tiyatrosu’nun bir kapısı, Aspendos Tiyatrosu, Alanya ve tersanesi resimleri ile Antalya şelalelerinden bir manzara resmi Viyana Devlet Matbaası’nda altı pulluk renkli bir seri olarak bastırılmış ve 10 Aralık 1955 itibarıyla satışa sunulmuştu. Bu çerçevede yapılan yayın çalışmalarının dünya sathında ilgi uyandırdığı anlaşılmaktadır. Yine BYTGM’nin girişimleri sonucunda Amerikan basınının meşhur Ripley müessesesi yılbaşı tebrik ve hediyelerini söz konusu yıl itibarıyla Antalya ve Noel Baba pulları ile Türkiye Cumhuriyeti damgasıyla Antalya’dan göndermeyi kabul etmişti⁶⁵. Bu faaliyetlere ek olarak Turizm İşbirliği Nizamnamesi’ne göre PTT İşletmesi, bazı pul motiflerini turistik değerlerden seçecek, posta kartları ve zarflar üzerine iç ve dış turizmi teşvik edici matbu vecizeler ekleyecek ve BYTGM tarafından tespit edilecek turizm müesseselerinin ve turistik mahallerin telefon ihtiyacını imkânlar nispetinde karşılayacaktı. Yine bu nizamname ile hatıra eşyası gibi turistik tanıtım materyallerinin üretimi BYTGM’den ziyade Maarif Vekâleti’nin inisiyatifine terk

63 Sabri Esat Siyavuşgil, “Turizmin T’si”, **TTOK Belleteni**, S 106, Kasım 1950, s.8-9.

64 “Panayakapulu Hacı Evi Dün Törenle Açıldı”, **Cumhuriyet**, 17.08.1953, s.1 ve 6.

65 “Noel Baba ve Antalya Pulları Bastırıldı”, **Cumhuriyet**, 12.11.1955, s.1 ve 3; “Noel Baba ve Antalya Pulları Bastırıldı”, **TTOK Belleteni**, S 167, Aralık 1955, s.16.

edilmiş ve vekâletin sanat okul ve enstitüleri bunları imal ettirmek veya yapacak sanatkârları yetiştirmek vazifesi ile yükümlü tutulmuştu⁶⁶.

Telif-Tetkik Eserler ve Süreli Yayınlar

Dünyada turizm hareketliliğinin ivme kazandığı İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde BYTGM tarafından ülke sathında kısıtlı imkânlarla ve kısıtlı sayıda yapılan yayım çalışmaları Türkiye'nin tanıtımı konusundaki ihtiyaçları karşılamaya yeterli gelmemekteydi. Bu konuya temas eden Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh yakın ülkelere propaganda için gönderilen 5-10 bin kitabın ülkenin tanıtım faaliyetleri için yeterli olmayacağını, sadece ABD için bile yüzbinlerce tanıtım materyaline ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir⁶⁷.

Dönemin doğrudan turizme yönelik olarak kaleme alınan eserlerinden biri Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh'un turizmin ülke ekonomisindeki yerine ve önemine temas eden "Turizm ve Türkiye Turizmi" adlı eseri olmuştur⁶⁸. Bunun dışında Türkiye'nin kültürel ve sanatsal özelliklerine temas ederek doğrudan veya dolaylı olarak ülke tanıtımına ve turizmine katkı sağlayan başka eserlerden de söz etmek mümkündür. BYTGM Tanıtma Dairesi tarafından bu dönemde Türkiye'nin kültürel, sanatsal ve turistik değerlerine odaklanan "Turkish Textiles and Velvets", "State Exploitation in Turkey", "A Survey of Turkish Economy", "Turkish Designs", "Les Arts Decoratifs Turcs", "The Topkapı Saray Museum 50 Masterpieces", "Hagia Sophia", "Karagöz" (Fransızca), "A Brief Selection of Turkish Proverbs", "Türkiye Mecmuası" (İngilizce-Fransızca), "Elence", "The Ancient Cities of Western Anatolia", "Le Ravine Dell Anatolia Occidentale", "Turkish Ceramics", "Modern Painting and Sculpture in Turkey", "Ankara Metropole de la Turquie Moderne", "Alacahöyük" (İngilizce), "Bugünkü Türkiye"⁶⁹, "Türkiye'de Tatil", "Mitoloji" ve "Nasreddin Hoca" adlı

66 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955; Ayrıca, hatıra eşyası ve turistik tanıtım materyallerinin üretimine ilişkin olarak söz konusu kanuna değinen şu makaleye bkz.; Hülki Alisbah, "Turizm İşbirliği ve Belediyeler IV", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 123, Ocak 1956, s.4.

67 Selâhattin Çoruh, "Turizmde Propaganda ve Reklam", **TTOK Belleteni**, S 108, Şubat 1951, s.6-7.

68 Kitabı tanıtan bir makale için bkz.; Hüsnü Sadık Durukal, "Turizm ve Türkiye Turizmi Adlı Eser", **TTOK Belleteni**, S 129, Ekim 1952, s.5-7.

69 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4.

eserlerden binlerce sayıda bastırılarak ülke içinde ve dışında dağıtımı yapılmıştı⁷⁰.

Bergama Müzesi Müdürü Osman Bayatlı tarafından söz konusu dönem itibariyle neşredilen “Bergama Tarihinde Sanat Eserleri ve Abideler” adlı eser antik çağlardan itibaren bölgenin geçmişine ışık tutan bilgi, resim ve planları içermekte idi⁷¹. Bu dönemde Antalya Milletvekili Dr. Burhanettin Onat’ın katkılarıyla ortaya çıkan ve BYTGM tarafından yayımlanan “Antalya” adlı haritalı ve resimli eser şehrin tarihi, tarihî eserleri, yolları ve otelleri hakkında bilgi vermekte, Antalya’yı Tanıtma ve Turizm Derneği tarafından hazırlanıp BYTGM tarafından yayımlanan “Turistik Antalya” adlı eser ise şehrin tarihî, coğrafi ve turistik özelliklerine temas etmekte idi⁷². Ülkenin tanıtım çalışmalarına katkı sağlayan TTOK’nun desteğiyle de 1954’te Ayasofya Müzesi Müdürü Feridun Dirimtekin’in “1453 Muhasarası Esnasında İstanbul’un Durumu”, Arkeolog ve Müzeci Nezh Fıratlı’nın “Boğaziçi’nde Bir Bizans Sarnıcı” adlı eserleri yayımlanmıştır⁷³. “Akçakoca Turizm Derneği”nin Başkanı Mithat Özkök tarafından yayımlanan “Akçakoca” adlı kitap ise özellikle yerli turistler tarafından ilgi gören turistik beldeyi tanıtıcı özelliklere sahipti⁷⁴.

BYTGM döneminde ülkedeki tanıtım faaliyetlerine temas eden Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver, ülkeye yapılacak en büyük hizmetlerden birinin turistlerin Türkiye hakkında bilgi edinmelerini ve bu münasebetle gezip gördükleri yerlerdeki Türk eserlerine ve sanatına dair kitap ve risale hazırlamalarını sağlamak olacağını ifade etmiştir. Bu eserler münasebetiyle ilim ve sanat dünyasına Türk kültür ve sanatının tanıtılması konusunda esaslı bir adım atılabilecekti⁷⁵. Nitekim bu şekilde söz konusu dönem itibariyle ilim, sanat ve edebiyat dünyasının tanınmış isimlerinin Türkiye’ye dair çeşitli eserler kaleme aldıkları görül-

70 “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956, s.9.

71 Aziz Ogan, “Turizm Bakımından Bergama Harabeleri”, **TTOK Belleteni**, S 123, Nisan 1952, s.3.

72 Burhanettin Onat, **Antalya**, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, (t.y.); **Turistik Antalya**, Haz: Antalya’yı Tanıtma ve Turizm Derneği, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1952; Konuya ilişkin bir değerlendirme için ayrıca bkz.; Enis Tahsin Til, “Antalya’ya Ait İki Eser”, **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952, s.6.

73 “31’inci Mesai Yılı Raporu”, **a.g.e.**, s.10.

74 Enis Tahsin Til, “Akçakoca”, **TTOK Belleteni**, S 170, Mart 1956, s.14.

75 Ahmet Süheyl Ünver, “İlmi Turizm”, **TTOK Belleteni**, S 107, Ocak 1951, s.8-9.

müştür. Örnek olarak Türkiye'yi ve Türkleri yakından tanıyan Berlin Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Karl Krüger'in yazdığı "Die Türkei" adlı kitap Türkiye'nin hâlihazırdaki ekonomik ve teknik sorunlarına odaklanmış olmakla birlikte ülkenin tarihî, coğrafi ve turistik özelliklerine de temas etmişti. Bu eser vasıtasıyla yol, otel, lisan, iklim, yeme içme kültürü hakkında Türkiye'ye seyahatleri teşvik edici bilgiler veren Krüger, dünyadaki iktisadi yapının şekillenmesindeki önemini vurguladığı Türkiye'nin kısa bir zaman içinde turistlerin huzur içinde ziyaret edebilecekleri bir turizm ülkesi olacağına dair inancını dile getirmişti⁷⁶. Bunu Türkiye'de uzun yıllar yaşayan ve Türkleri yakından tanıyan Robert Mantran tarafından kaleme alınan ve 1955 yılı itibarıyla "Les Albums des Guides Bleus" yayınları arasında Fransızca olarak çıkan "Turquie" adlı eser takip etmiştir. Bu eser Türkiye'nin manzaralarına, tabiatına, tarihî ve sanatsal eserlerine ve halkın yaşantısına dair esaslı bilgiler vermekte idi⁷⁷. Prof. Dr. Albert Gabriel'in çeşitli ilim mecmualarında yayımladığı yazıların ve broşürlerin yanı sıra 1955'te basılan "Türkiye: Tarih ve Sanat Memleketi" adlı eseri de ilmî ve kültürel anlamda önemli bir tanıtıcı eser olmuştur⁷⁸. İstanbul hayranı şair Gentille Arditti Püller'in "Plaisir d'Istanbul" adlı eseri de bu anlamda önem arz eden yayımlar arasındadır. Vedat Nedim Tör bu şair için: "Bu son eserinde İstanbul'a olan büyük aşkımlı ulvi bir sanat zevbesi içinde bütün dünyaya haykırıyor." diyerek şairin İstanbul'un tanıtımı konusunda dünya sahninde oynadığı role işaret etmiştir⁷⁹.

1930 yılı Ağustos ayından itibaren yayım hayatına giren ve BYTGM döneminde de turizme yönelik yayımladığı inceleme, araştırma yazı ve raporları ile Türkiye'de turizm anlayışının yerleşmesi konusunda önemli bir görev ifa etmiş olan T TOK Belleteni dönemin dikkate değer yerli süreli yayınları arasında yer almıştır. BYTGM'nin çalışmaları neticesinde, Türkiye'deki sosyal ve iktisadi gelişmeleri yurt dışında tanıtmak üzere İngilizce olarak hazırlanan "Kalkınan Türkiye Mecmuası" ve benzer mahiyetteki "Türkiye Yıllığı" dönemin önemli tu-

76 Çelik Gülersoy, "Prof. Karl Krüger'in Yeni Bir Eseri", **T TOK Belleteni**, Şubat 1952, s.15-16.

77 Robert Mantran'ın kitabı hakkında bilgi veren Arzu Erhat Türkiye'yi bütün güzellikleri ile ele alan söz konusu kitabın Fransız okuyucular üzerinde Türkiye'yi tanımak isteği uyandıracaklarını belirtmiştir (Arzu Erhat, "Fransa'da Türkiye'ye Dair Bir Kitap Yayınlandı", **T TOK Belleteni**, S 164, Eylül 1955, s.17-18).

78 Ayşe Nur, "Prof. Gabriel Türkiye'den Ayrılıyor", **T TOK Belleteni**, S 174, Temmuz 1956, s.13.

79 Vedat Nedim Tör, "Plaisir d'Istanbul İçin", **T TOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957, s.12.

ristik propaganda ve tanıtma yayınları arasında bulunmaktadır⁸⁰. Yine BYTGM tarafından 1956 yılı itibarıyla “Türkiye Enformasyon Bülteni” adı ile İngilizce bir mecmuanın neşrine başlandığı anlaşılmaktadır⁸¹. TTOK’nın 1957-58 mesai yılı toplantısında, her sene turizm davasına hizmet eden başarılı bir makaleye veya etüde bir mükâfat verilmesi hususu kabul edilmiş, 1957’deki ödül turizm konusundaki neşriyatı ile tanınan ve belli başlı vilayetlerin turizm konusundaki ihtiyaçları konusunda ayrıntılı raporlar hazırlayan Turizm Dairesi Müdürü Selâhattin Çoruh’a verilmişti⁸².

Bu yıllarda 3 memur, 2 daktilograf ve yıllık 60.000 dolar tahsisatla çalışan New York Türk Haberler Bürosu’nun Müdürü Nuri Ergin ise Türkiye’nin hariçte tanıtılması ve Türkiye aleyhindeki neşriyatın önlenmesi doğrultusunda tanıtım materyalleri basım ve dağıtım çalışmalarını desteklemek üzere “New Turkey” adlı bir kitabın yayımlandığını⁸³, “National Geographic” gibi ABD’nin tanınmış mecmualarına makaleler gönderildiğini ifade etmişti⁸⁴.

Bunun dışında Ortadoğu’da turizmi geliştirmek amacıyla İsrail’de yayımlanan “Şalom Mecmuası” 1954 yılı itibarıyla “Tekrar Doğan Medeniyet” adıyla özel bir sayı çıkarmıştı. Mecmua Ortadoğu’da ve özellikle Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs ve İsrail’deki seyahat imkânlarını meydana koymaktaydı. Ankara ve İstanbul’daki turizm büroları bu mecmuaya tanıtma çalışmaları kapsamında yazı vermekteydiler⁸⁵. 1954’te New York Times gazetesi pazar nüshalarında neşrettiği “seyahat” kısmında Türkiye’nin turistik önemini ve değerini belirten bir makale yayımlamıştı. Türkiye’deki önemli turistik mevkiilerden bahseden makalede ülkenin birçok medeniyete sahne olan eşsiz bir tarihî coğrafyaya sahip olduğuna ve tarihî eserler bakımından zenginliğine, bunun yanı sıra ülkede kış sporları gibi turistik imkânların da bulunduğuna işaret edilmiştir⁸⁶.

80 “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956, s.9.

81 “Basın-Yayın ve Turizmin Bu Seneki Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 21.12.1956, s.1 ve 5.

82 “Turizm Mükâfati”, **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957, s.5.

83 “Memleketimiz ve Milletimiz Tanıtmak İçin”, **Cumhuriyet**, 06.09.1952, s.2.

84 “Amerikalılara Kendimizi Tanıtmak Yolundaki Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 04.10.1952, s.2.

85 “Tekrar Doğan Medeniyet”, **Turizm Âlemi**, S 3, Mayıs 1954, s.22.

86 “Türkiye’nin Turistik Ehemmiyeti”, **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954, s.13.

Film, Televizyon ve Radyo Yayınları

BYTGM Tanıtma Dairesi'nin çalışmalarının da etkisiyle 1950 yılı başlarından itibaren dünya kamuoyunun Türkiye'ye ilgisinin artmaya başladığı anlaşılmaktadır. Böylece yabancı ülke halklarının bu ilgisini devam ettirmeye ve arttırmaya yönelik yayın çalışmalarına girişildiği görülmektedir.

Bu münasebetle ülkede cereyan eden ve dünya kamuoyunda ilgi uyandıran güncel olaylar, imar ve kalkınma hareketleri, spor faaliyetleri, turistik yerler, tarihî abideler ve halk kültürü unsurları gibi sosyal, kültürel ve iktisadi gelişmeler filme alınarak ABD, İngiltere ve Fransa gibi turizm potansiyeli yüksek ülkelere gönderilmekteydi. ABD'de "Telenews Şirketi" bu filmleri televizyon programlarında göstermekte ve "dünya havadisleri" kapsamında haber programlarına alarak sinemalarda göstermekteydi. "Associated British Pathe Ltd." adlı şirket İngiltere'de, "Société des Actualites" adlı şirket ise Fransa ve Afrika'daki sinemalarda Türkiye hakkındaki bu filmleri gösterime sokmuştu. Bahsi geçen filmler ayrıca Kanada, Afganistan, Hindistan, Pakistan, Finlandiya, İtalya, İsveç, İsviçre, Yunanistan, Kıbrıs, Yugoslavya, Mısır, Lübnan, Irak, İran, Arjantin, İspanya, Belçika, Çin gibi dünyanın dört bir yanındaki ülkelere gönderilmiş ve bu ülkelerde gösterime girmişti⁸⁷. BYTGM'nin faaliyetlerine temas eden Genel Müdür Muammer Baykan (1954-1956) Türkiye'yi tanıtmak üzere birçok ülkeye tanıtım filmleri gönderildiğine, bu kapsamda Arap ülkelerine hitaben çekilen "İstanbul'da Bir Ramazan Gününün İntibaları" adlı filmin oldukça talep gördüğüne temas etmiştir⁸⁸. Ülkenin tanıtımı konusunda gündeme gelen filmlerden biri de BYTGM'nin çalışmalarıyla ABD'nin DPD Stüdyosu tarafından çekimine başlanan 27 dakikalık "İstanbul Turistlere Kapısını Açıyor" adlı renkli film olmuştur. Bu film yabancı bir evli çiftin İstanbul'daki turistik ziyaretlerini konu almıştı⁸⁹.

Bu dönemde Türkiye'deki siyasi ve askerî gelişmeler de çekilen filmler vasıtasıyla dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Örnek olarak BYTGM tarafından hazırlanan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Ege gezisi ile ilgili film 15 Eylül 1949'da ABD'nin büyük televizyon şebekelerinden "Colombia Broadcasting Corporation" tarafından iki defa yayımlanmıştı. Aynı filmi aktüalite sinemala-

87 **BCA**, Fon No: 30.1.0.0., Kutu No: 104, Dosya No: 651, Sıra No: 4.

88 "Hatıralık Eşya Sanayii Canlandırılacak", **Cumhuriyet**, 29.12.1955, s.1 ve 7.

89 "İstanbul'a Dair Turistik Bir Film Çekiliyor", **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955, s.20.

rı da programlarına almışlardı⁹⁰. Türk askerî birliğinin Kore'ye hareketine dair BYTGM tarafından hazırlanıp, New York Haberler Bürosu tarafından dağıtılan film ise ABD'nin 50'den fazla sinemasında gösterilmişti. Söz konusu ülkede "Columbia" ve "National" televizyon şebekelerinin programlarında da yer bulan bu film İngiltere'de 8, Norveç'te 40, Finlandiya'da 30, Kore'de 15 sinemaya gönderilmişti⁹¹. New York Haberler Bürosu'nun çalışmaları neticesinde hazırlanan "Bugünkü Türkiye" adlı iktisadi ve sosyal gelişmeleri konu alan renkli film, "geniş perde" olarak çekilen ve Atatürk'ün hayatını anlatırken Türkiye'deki gelişmeleri de gösteren "Bir Kahramanın Hayatı" adlı Türk filmi, yine Türkiye ile ilgili 14 dakikalık renkli başka bir film ABD sinemalarında gösterime girmişti. Bu filmlerin dağıtımını Warner Bros Şirketi tarafından yapılmıştı. Bunun yanı sıra Türkiye'deki turistik yerleri gösteren ve ülkedeki iktisadi faaliyetlerden bahseden iki ayrı filmin daha ABD televizyonlarında yer almak üzere hazırlandığı anlaşılmaktadır⁹². 1952 yılı itibariyle Avrupa güzellik kraliçesi seçilmiş olan Günseli Başar'ın Time dergisinde çıkan takdir yazısı ile İstanbul'un tarihî abideleri önünde çekilen bir filminin New York Türk Haberler Bürosu aracılığıyla 100'den fazla Amerikan televizyon istasyonunda yayınlanması ülke tanıtımı açısından olumlu gelişmeler arasında yer almıştı⁹³. Söz konusu yıl içinde bu büronun tanıtım faaliyetleri çerçevesinde 86 yerde Türkiye'ye ait tanıtım filmleri gösterime girmiş, "Bugünkü Türkiye" filmstrip'i 1.733 müesseseye dağıtılmış, Türkiye ile ilgili 35 radyo ve televizyon yayının yapılması sağlanmıştı⁹⁴. ABD'de NBC istasyonlarından verilen bilgiye göre Türk Haberler Bürosu 1957 yılı itibariyle tüm ABD'ye hitap eden bir dizi televizyon programı kapsamında İstanbul, Ankara ve İzmir'deki son kalkınma hareketleri ile ülke sathındaki iktisadi hamleleri içeren bir propaganda yayını yapmayı kararlaştırmıştı⁹⁵.

Bu dönemde, Noel Baba'nın Antalya'da yaşamış olduğunun tespiti üzerine BYTGM tarafından çekilen Antalya'ya yönelik filmin ABD'de gerek sinemalarda "havadis şeritleri"nde gerekse televizyon programlarında büyük ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Öyle ki bu filmin ABD'li film şirketleri tarafından dünya sat-

90 "İnönü'nün Ege Gezisine Aid Film Amerika'da Gösterildi", **Cumhuriyet**, 17.9.1949, s.2.

91 "Kore Birliğimizin Filmi", **Cumhuriyet**, 14.10.1950, s.3.

92 "Amerika'da Gösterilen Türk Filmi", **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957, s.9.

93 "Memleketimiz ve Milletimizi Tanıtmak İçin", **Cumhuriyet**, 06.09.1952, s.2.

94 "Amerikalılara Kendimizi Tanıtmak Yolundaki Çalışmalar", **Cumhuriyet**, 04.10.1952, s.2.

95 "Türkiye'yi ABD'ye Tanıtma Faaliyeti", **TTOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957, s.14.

hında dağıtımının yapılması planlanmıştı⁹⁶. Bu süreçte gerçekleşen önemli bir olay da BYTGM'nin bir Amerikan firmasına Türkçe ve İngilizce çevirtmiş olduğu “Bizim Dünyamız” adlı renkli filmin ABD’de 230 civarında filmin iştirak ettiği bir müsabakada birinciliği kazanması olmuştur. Tarihî ve tabii güzellikleri ile İstanbul’un ele alındığı filmde Malta Köşkü’nde yapılan Türk elbiseleri defilesi, Çinili Köşk’te hazırlanan sahafalarıyla kebab yapımına dair sahneler yer almakta idi. Buna ek olarak aynı şirkete çektirilen “Kalkınan Türkiye” belgeselini, bir Belçika şirketine çektirilen iki turistik filmi ve BYTGM Film Dairesi tarafından halk oyunları festivalinde çekilerek seslendirilen renkli filmi dönemin önemli propaganda ve tanıtma faaliyetleri arasında değerlendirmek mümkündür⁹⁷.

BYTGM döneminde Denizcilik Bankası tarafından dış hatlarda işleyen yolcu gemileri vasıtasıyla İstanbul’u yabancılara tanıtmak ve ülkeye gelen turist sayısını artırmak üzere Yönetmen İlhan G. Arakon’a renkli ve kısa bir belgesel film olarak “Bir Şehrin Hikâyesi” adlı 10-15 dakikalık bir film çektirilmiştir. Bu filmin Türkiye’den ziyade yabancı ülkelerde gösterime sokulması amaçlanmıştı. Turizm Âlemi adlı mecmuanın tespitlerine göre “*film ustalıklı hazırlanmış, bas-kısı, renkleri, montajı, ritmi, müziği, sözleri ve nükteleri ile ölçülü, hareketli ve ilgi çekici bir reklam filmi*” özelliği göstermekteydi⁹⁸. Bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye’de çekilen filmlerin yurt dışına çıkarılması ve yayımlanması konusunda bir kısım sıkıntılarla da karşılaşılabilmekteydi. Örnek verilecek olursa “Bir Şehrin Hikâyesi” adlı filmi Türkiye’nin propagandasını yapmak üzere kısa bir süre için yurt dışına çıkararak gazeteci ve yazar Halûk Durukal bu sıkıntılarla karşı karşıya kalan isimlerden biri olmuştu. BYTGM’nin resmî onayına rağmen Emniyet Müdürlüğü işlemlerinden gümrük muamelelerine kadar birçok mercide engelleyici bürokratik işlemlerle karşılaşan bu girişim⁹⁹ turistik tanıtım filmlerinin yurtdışına çıkarılması ve gösterimi hakkındaki uygulamalar konusunda sorgulanması gereken bir soruna işaret etmesi bakımından önem arz etmiştir.

96 “Noel Baba Filmi Dünya Sinema ve Televizyonlarında”, **Cumhuriyet**, 21.12.1955, s.3.

97 “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956, s.9; Konuya ilişkin olarak Umum Müdür Muammer Baykan’ın beyanına ayrıca bkz.; “Basın-Yayın ve Turizm’in Bu Seneki Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 21.12.1956, s.1 ve 5.

98 “Bir Şehrin Hikâyesi”, **Turizm Âlemi**, S 2, Nisan 1954, s.14 ve 26.

99 Halûk Durukal, “Memleket Propagandası Mevzuunda Acıklı Bir Müşahedemiz”, **Cumhuriyet**, 22.03.1955, s.5.

BYTGM'nin tanıtım filmleri çekimleri konusunda yerli ve yabancı uzmanlardan yararlanmış ve yabancı yapımcılarla ortak çalışmalar içinde bulunmuştur¹⁰⁰. Bunun dışında doğrudan yabancı idareler ve şirketler tarafından da Türkiye'yi tanıtıcı filmlerin çekildiği ve bu konuda yetkili merciler tarafından gereken kolaylıkların sağlandığı görülmektedir. Örnek olarak Avrupa İktisadi İşbirliği İdaresi adına 1950'de çekilmesi planlanan ziraat, köy hayatı ve turizm ile ilgili öğretici filmler için incelemelerde bulunmak üzere Amerikan uyruklu Sinolair Road'un Türkiye'de görevlendirilmesi kararlaştırılmıştı. Bu çekimin yapılabilmesi için söz konusu şahsın Trakya kara yollarında seyahat etmesine ve gezisi sırasında bu yerlerdeki yasak bölgelere girmesine Bakanlar Kurulu kararıyla izin verilmiştir¹⁰¹. İngiliz "Eagle Lion" adlı film şirketinin mümessillerinin de İngiliz sinemalarında gösterime sokmak üzere Ankara, Erzurum, Kars, Elazığ, Malatya, Karabük, Zonguldak gibi şehirlerin filmlerini çektikleri ve bu konuda devlet organlarından destek gördükleri anlaşılmaktadır. Bu ekipteki sinema mütehassıslarından Bay Clarck söz konusu şehirlerdeki tarihî ve tabii güzellikler ile günlük yaşantıyı 700 metrelik filme aldıklarını belirtmiş ve filmlerin gösterime girmesiyle İngilizlerin Türkiye'yi daha yakından tanıma fırsatı bulacaklarına işaret etmişti¹⁰². 1955 yılı itibariyle İstanbul'un fethini konu alan bir filmin çekimi için İtalyan ve Türk şirketlerinin ortak bir çalışma yürüttüğü ve bu çalışmada İtalya-Fransa ortak yapımı olarak 1954'te gösterime giren "Atilla" adlı filmde görülen bazı tarihî bilgi hatalarına düşülmemesi için TTOK yetkililerinin devreye girdiği görülmüştü¹⁰³. 1956'da kültür ve medeniyet filmleri mütehassısı Belçika film amillerinden Pierre Lévie, BYTGM hesabına Güney ve Batı Anadolu sahil bölgelerini, Konya'yı ve Ürgüp Kaya Manastırları'nı filme almak, UNESCO için "Hitit Dünyası" adlı kültürel bir film ve Denizcilik Bankası için de turistik bir film çekmek üzere Türkiye'ye gelmişti. Anadolu'da daha önce de Belçika Maarif Vekâleti adına eski Yunan medeniyetine ilişkin çekimler yapan Lévie bu vesileyle ülkenin birçok turistik yerini gezme fırsatı bulmuş ve Türkiye'nin güzelliklerine, Anadolu halkının misafirperverliği ile civanmerliğine hayranlığını dile getirerek, İstanbul, Ürgüp-Göreme, Pamukkale ve Fırat Vadisi gibi turistik

100 Er, **a.g.e.**, s.128-129.

101 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 120, Dosya No: 82, Sıra No: 9.

102 "Memleketimizde Çekilen Film", **Cumhuriyet**, 10.10.1949, s.3.

103 "İstanbul'un Fethi Filmi Româda Çekiliyor", **TTOK Belleteni**, S 157, Şubat 1955, s.11.

değerleriyle Türkiye'nin birinci sınıf bir turizm ülkesi olabileceğine vurguda bulunmuştu¹⁰⁴.

Yazar Türkân Türker, Avrupa ve ABD'de muhtelif kültürel ve sosyal statüye sahip insanlarla kurduğu temaslar sırasında bu kişilerin Türkiye hakkında ya hiçbir şey ya da çok az şey biliyor olduklarına şahit olduğunu belirterek Kore'deki Türk Birliği'nin başarıları hakkında bilgi sahibi olmalarına rağmen Türkiye'nin nasıl bir yer olduğu hakkında bilgilerinin olmadığına işaret etmiştir. Bir Amerikan seyahat birliği adına çalışan Karl Robinson bu dönemde Türkiye gelmiş ve Hükümet'in ve BYTGM'nin desteğiyle kendisine eşlik eden bir tercüman eşliğinde bir "jeep" ile bütün Türkiye'yi dolaşmış, nihayetinde 6 ay süren çalışmalar neticesinde bir buçuk saat süren "Adventure on Turkey" adlı renkli belgesel film ortaya çıkmıştı. ABD'de gösterime giren bu filmde İstanbul Boğazı, Taksim Meydanı ve tarihî ve tabii yerler gösterilmiş, ardından modern bir Türk ailesinin evi ziyaret edilmişti. 1951 Türkiye ve 1952 Avrupa güzeli seçilen Günseli Başar da bu filmde yer almıştı. Bunları Ankara, İzmir, Adana ve İskenderun ile Karadeniz bölgesindeki belli başlı modern şehirlerin gösterimi takip etmişti. Robinson kullandığı kelimeleri Türkler lehine özenle seçmiş, ufak köylere kadar giderek buralarda kullanılmaya başlanan modern aletlerle Türk köylüsünün nasıl kalkındığını anlatmıştı. ABD'de yabancı izleyiciler tarafından da büyük bir ilgi ve beğeni topladığı anlaşılan ve bu suretle Türkiye'nin tanıtım çalışmalarına önemli bir katkıda bulunan filmin ABD'den sonra Kanada, Avrupa ve yakın şark ülkeleri ile imkânlar doğrultusunda dünyanın dört bir tarafında gösterime sokulması planlanmıştı¹⁰⁵.

Nuh'un gemisini aramak üzere 1952'de Türkiye'ye gelen Fransız arkeologların çektikleri "Ararat" ve BYTGM tarafından çekilen "Türk Ordusu'na Saygı" adlı filmler Türk-Fransız Dostluk Komitesi'nin Paris'te düzenlediği bir toplantı sırasında davetlilere gösterilmişti. Sinema salonunda yapılan toplantıda komitenin başkanı H. Hermit, fahri başkanı eski bakanlardan Albert Sarrault, elçilik erkânı ve Paris'teki Türk temsilcileri hazır bulunmuşlardı. Samimi bir havada geçtiği anlaşılan bu toplantı sırasında yapılan gösterim Türkiye'nin tanıtımına hizmet etmişti¹⁰⁶. Türkiye'nin tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunan TTK da

104 "Bir Belçikalı Film Âmili İstanbul'da", **TTOK Belleteni**, S 172, Mayıs 1956, ss.16.

105 Türkân Türker, "Türkiye'de Bir Macera", **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954, s.9 ve 25.

106 "Paris'te Türk-Fransız Komitesi Dostluk Komitesi", **TTOK Belleteni**, S 133, Mart 1953, s.16.

10 Şubat 1955 tarihinde Melek sinemasında “Filmlerle Turistik Türkiye” matinesi düzenlemişti. BYTGM’nin desteğiyle çekilen bu filmlerde turistik Antalya ve civarı, Göreme’deki peri bacaları ve İçel sahilleri tabii manzaraları ile yer almıştı¹⁰⁷.

Bu dönemde kültürel değerlerin çekilecek filmler vasıtasıyla yerli ve yabancı turistlere tanıtılması konusunda da çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Örnek olarak Edebiyat Tarihçisi Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlana’nın 681’inci vefat yıldönümü etkinlikleri kapsamında Mevlevihanelerde aslına uygun dekorla ve usulüne uygun şekilde düzenlenecek Mevlevi cem ayininin ve mukabelelerinin filme alınması tavsiyesinde bulunmuştu. Böylece hem arşivlik bir kaydın alınmış hem de konukların tarihî bilgilerinin zenginleştirilmiş olacağını belirterek, bu suretle bir film müzesinin oluşturulmasındaki faydalara temas etmişti¹⁰⁸.

Ülkede çekilecek filmler için verilen izinlerin dışında bu konuda gerekli teçhizatın temin edilmesi ve çekilen filmlerin banyo edilmek üzere yurt dışına gönderilmesi konusunda da BYTGM’nin doğrudan işin içinde bulunduğu görülmektedir. BYTGM Film Servisi’nin ihtiyacı olan 2.300 metre negatif boş sinema filmi ile 500 metre pozitif boş sinema filmi¹⁰⁹, 2 milyon Fransız Frangı tutarındaki 35 mm’lik pozitif sinema filmi¹¹⁰, 16.956.289 Fransız Frangı değerindeki 35 mm.lik boş sinema filmi ile fotoğraf kâğıtları¹¹¹, 4.280 dolar tutarındaki bir “radio teletype” cihazı¹¹², 10.009.000 Fransız Frangı tutarındaki 35 mm.lik Kodak marka boş sinema filmi ile 5.120 dolar tutarındaki Prevost Moviola marka iki adet 35 mm’lik “senkron ve montaj masası” bu dönemde Bakanlar Kurulu kararı ile satın alınan film teçhizatına birer örnek teşkil et-

107 “Turistik Türkiye Matinesi”, **Cumhuriyet**, 07.02.1955, s.3.

108 Abdülbaki Gölpınarlı, “Mevlânâ İhtifali ve Haklı Bir İstek”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956, s.9-10; Sadi Yaver Ataman da bu vesileyle Mevleviliğin asıl karakteristik tarafının musiki ve raks ile ibadet tarzındaki orijinalliğinden kaynaklandığını vurgulamış, ilahi bir cezbe ile Allah aşkına dönerek raks eden Mevlevi dervişinin halinin dünyanın ve kâinatın bir işareti sayıldığına temas etmiştir. Bu ayinlerde tarikatın özüne ve ruhaniyetine uygun olarak ortaya çıkan ve icra edilen musikinin de sanat musikisinin şaheser örnekleri arasında yer aldığını beyan etmiştir (Sadi Yaver Ataman, “Mevlânâ Musikisi”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956, s.11).

109 **BCA**, Fon No: 030.18.02., Kutu No: 120, Dosya No: 69, Sıra No: 9.

110 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 135, Dosya No: 24, Sıra No: 5.

111 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 144, Dosya No: 87, Sıra No: 19.

112 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 136, Dosya No: 74, Sıra No: 14.

mektedir¹¹³. Ayrıca film kopya makinesi ile aksamının “Etablissements André Debré, Matériel Cinématographique” adlı firmadan sağlanması da Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır¹¹⁴. Benzer şekilde BYTGM hesabına “D.P.M. Production Firması” tarafından İstanbul’da çevrilmesi öngörülen turistik film¹¹⁵, “Reklam Moran Film Şirketi” tarafından çekilen Bergama’ya, Efes’e, İstanbul’a ve Türk folkloruna ait turistik renkli filmlerin¹¹⁶, Hamburg’ta Kapheim Yayınevi’nin muhabirlerinden Ernst Arndt ile Werner Beckmann’ın Türkiye’nin tarihî abideleri ile turistik yerlerine ait renkli olarak çekecekleri film¹¹⁷, Hamburg’ta bulunan “Deutscher Kulturfilm Koerber” adlı film şirketinin Başoperatörü Victor Schamouni ile yardımcısı Eberhard Voigt’ın Türkiye’de çekecekleri turistik filmlerin¹¹⁸, Belçika’da yayımlanan “Journal des Voyages” dergisinin sahibi Lucien Offenbergl tarafından turizm, güzel sanatlar, folklor, el sanatları ve ekonomik münasebetler konularında Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde çekilen renkli foto filmlerinin¹¹⁹ banyo edilmek üzere ülke dışına çıkarılmasına Bakanlar Kurulu tarafından “Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname” uyarınca izin verildiği görülmektedir. Bu gelişmeler devletin basın, yayın, propaganda ve tanıtım çalışmaları konusunda gerekli teçhizatın sağlanması doğrultusundaki hassasiyetini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Turistik tanıtım ve propaganda filmleri ve televizyon yayınları kadar önem arz eden başka bir yayın vasıtası da radyo olmuştur. Bu dönemde 15 lisanda yayın yapan Ankara Radyosu’nun propaganda yayınlarını daha etkili hâle getirmek üzere Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Muammer Başkan’ın başkanlığında bir “Kısa Dalga Yayın Komitesi” kurulmuş ve çalışmalara başlamıştı. Komisyon Türkiye’nin tarihî, kültürel, arkeolojik ve turistik değerlerini ve iktisadi kalkınma hamlelerini yabancılara tanıtmak üzere ilgili sahalardaki akademisyenlere radyo için konuşmalar hazırlatılmasına karar vermişti¹²⁰. Turizm Dairesi Müdürü Selâhattin Çoruh da Ankara Radyosu’nda 8 yıl boyunca her hafta Cuma

113 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 138, Dosya No: 127, Sıra No: 20.

114 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 127, Dosya No: 101, Sıra No: 17.

115 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 18, Dosya No: 134, Sıra No: 4.

116 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 133, Dosya No: 86, Sıra No: 4.

117 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 137, Dosya No: 85, Sıra No: 10.

118 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 146, Dosya No: 23, Sıra No: 17.

119 **BCA**, Fon No: 030.18.01.02., Kutu No: 144, Dosya No: 95, Sıra No: 9.

120 “Ankara Radyosu Propaganda Neşriyatını İslah Ediyor”, **Cumhuriyet**, 07.10.1955, s.1 ve 3.

günü halka seyahat zevki aşlamak, ülkenin güzelliklerini anlatmak, tarihî eser ve abideleri korumak ve turizm servetlerini değerlendirmek konularında yayın çalışmalarında bulunarak önemli bir tanıtım faaliyetine imza atmıştı¹²¹. Benzer şekilde İstanbul Radyosu'nda da İstanbul'un eski dönemlerinde yaşamış seyyahların, müelliflerin ve araştırmacıların gözlemlerinin, dönemlerine ait müziklerle işlenerek yayımlanması planlanmıştı¹²².

Yurt dışındaki radyo istasyonlarında gerçekleştirilen yayım faaliyetleri de ülke tanıtımı konusunda ciddi yankılar uyandırmaktaydı. Örnek olarak, BYTGM'nin teşebbüsleri ile "Paris Inter Radyosu"nda "Boğaziçi'nden Akisler" adlı bir yayına başlanmıştı. Bu yayında Türkiye'yi her yönden tanıtacak konular işlenmekte, ayrıca Türk müziği yayınlarına da yer verilmekteydi. Yoğun bir ilgi gördüğü anlaşılan bu programda Türkiye ile ilgili üç soru sorulmakta ve bu üç soruya en doğru cevabı veren kişiye Türkiye'de iki haftalık tatil imkânı sağlanmaktaydı. Müsabaka münasebetiyle sorulan sorulara verilen cevaplardan ve müsabakaya gösterilen ilgiden bu programın yalnız Fransa'da değil, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerde de büyük dinleyici kitlesine sahip olduğu anlaşılmaktaydı¹²³.

Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Ahmet Şükrü Esmer, ABD'nin Marshall planından faydalanan ülkelerin turizmi geliştirmek üzere yaptıkları çalışmaları ele almak üzere 1950 yılı itibariyle New York'ta toplanan "Avrupa İktisadi İşbirliği Turizm Toplantısı"na katılmış ve burada Türkiye'nin iktisadi yapısının ana hatlarını ve bu yapıyı geliştirmek için Marshall yardımının ne yolda kullanıldığını açıklamıştı. Esmer, Türkiye'nin kalkınmasında tarım ve madenciliğin yanı sıra tabii ve tarihî zenginliklerin yarattığı elverişli durum nedeniyle turizmin üçüncü bir sanayi olarak önemli bir rol oynayabileceğini belirterek, ülkedeki turizm çalışmaları hakkında açıklamalarda bulunmuştu¹²⁴. Esmer, toplantı vesilesiyle ABD'de bulunduğu süreç içinde çeşitli radyo programlarına da konuk olmuştu. İlk olarak "Amerika'nın Sesi" radyo programına katılan Esmer, bu münasebetle toplantıdaki görüşmelere ve Türkiye'nin turizmi geliştirmek üzere başvurduğu tedbirlere değinmiş¹²⁵, takiben 11 Şubat 1950

121 Selâhattin Çoruh, "Turizm, Basın-Yayın'dan Ayrılmalıdır III", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 166, Ağustos 1959, s.295.

122 "Radyo Programlarında Yapılacak Yenilikler", **Cumhuriyet**, 20.10.1955, s.1 ve 5.

123 "Paris Radyosu'nda Türkiye'yi Tanıtacak Konuşmalar", **Cumhuriyet**, 11.08.1957, s.3.

124 "Turizm Davası", **Cumhuriyet**, 20.12.1950, s.3.

125 "Amerikalılar ve Biz", **Cumhuriyet**, 27.1.1950, s.3.

tarihinde “Amerikan Broadcasting Company Radyosu”nda Türkiye’deki siyasi gelişmelerle birlikte turizm imkânlarını konu alan sorulu cevaplı 15 dakikalık bir söyleşiye katılmıştı¹²⁶. ABD’deki Haberler Bürosu’nun Türkiye’yi Amerikan halkına çeşitli vasıtalarla tanıtmak amacıyla olduğu, bunun için radyo yayınları aracılığıyla her gün 15 dakika büronun çalışmalarına değinildiği, büroda Türkiye hakkında verilen izahatın bülten halinde gazeteler vasıtasıyla Amerika’daki Türklere dağıtıldığı, haftada bir gün İngilizce bülten neşredildiği, broşürler yayımlandığı ve Amerikan ansiklopedilerinde yer alan Türkiye hakkındaki yanlış bilgilerin de imkânlar doğrultusunda düzeltilmesi de Esmer’in temas ettiği konular arasında yer almıştı¹²⁷. Türkiye’ye döndüğünde, Amerikalıların Türkiye hakkında ilgi ve bilgilerinin arttığını gördüğünü beyan eden Esmer, “*Harbden evvel Türkiye Amerikalılar için haremlerin, çarşafı kadınların, fesli erkeklerin ve kafesli evlerin memleketi idi. Fakat şimdi bizi daha iyi tanıyorlar. Türkiye hayallerinde yaşadıkları garabetler memleketi olmaktan çıkmıştır.*” diyerek İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin tanıtımı konusunda yapılan çalışmalara ve bunların ABD’deki olumlu yansımalarına değinmişti¹²⁸.

Sergiler ve Fuarlar

Osmanlı Devleti tarafından iştirak edilen 1851 tarihli Londra Sergisi ile başlayan organize sergi ve fuar faaliyetlerine Cumhuriyet döneminde de önem verilmiştir. Bu faaliyetler iktisadi faaliyetlere ve kültürel etkileşime sağladığı katkının yanı sıra turizm faaliyetlerine hareketlilik kazandırmak gibi bir özeliği de bünyesinde barındırmaktaydı. Konuya verilen önem çerçevesinde 1949 yılında toplanan Birinci Turizm Danışma Kurulu’nda turistik faaliyetleri artırmak üzere sergiler, fuarlar, panayırılar, festivaller, kongreler, konferanslar, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmesi doğrudan devletin üzerine, alacağı işler başlığı altında değerlendirilmişti¹²⁹. Turizm İşbirliği Nizamnamesi’ne göre de sergi ve fuar faaliyetleri ile doğrudan ilgili olan İktisat ve Ticaret Vekâleti bile turizmle ilgili ticari konularla, millî ve uluslararası sergi ve fuarların teşvik ve himayesi

126 “Ahmet Şükrü Esmer’in Amerikan Radyosunda Konuşması”, **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1950, s.3.

127 “Amerika’daki Turizm Toplantıları ve Biz”, **Cumhuriyet**, 5.3.1950, s.1 ve 4.

128 “Amerikalılar ve Biz”, **Cumhuriyet**, 27.1.1950, s.3.

129 “Turizm Danışma Kurulu”, **Türk Ekonomisi**, S 79, Ankara, Ocak 1950, s.4.

doğrultusunda alacağı karar ve tedbirler konusunda BYTGM'nin değerlendirmelerini almak durumunda idi. Açılmaları önceden resmî izin alınmasına bağlı panayır, fuar, festival gibi turistik hareketler, bunlara izin veren resmî merciler tarafından izin verildikleri tarihte BYTGM'ye bildirilecekti¹³⁰.

Sergi ve fuar faaliyetlerine BYTGM ile İktisat ve Ticaret Vekâleti'nin yanı sıra yerel idarelerce de ilgi gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu münasebetle 10 Aralık 1951 tarihinde toplanan IV. Türk Belediyecilik Kongresi'nde teşkil edilen "Turizm Komisyonu" turizm propagandası kapsamında düzenlenmesi öngörülen sergi, panayır, fuar ve spor faaliyetlerini de gündemine almıştı¹³¹. Belediyelerin bu tür sosyal ve iktisadi faaliyetleri turizm hareketliliğinin halka yansımalarına yol açan başlıca etkenler arasında yer almaktaydı. Buna örnek olmak üzere İstanbul Belediye Başkanı ve Valisi Lütfi Kırdar'ın yoğun mesaisi ile 1 Ekim 1949'da açılan "İstanbul Sergisi" şehrin turizm potansiyelini yükselten önemli bir etkinlik olmuştu¹³². Ticaret, sanayi ve iktisat sahalarındaki ürünlerin sergilendiği etkinliğe yurt içinden 700 bin civarında vatandaşın katıldığı anlaşılmaktadır¹³³. Etkinlikte yer alan İstanbul manzaraları ve planları, teknik okullar sergisi, resim ve kitap sergisi kültürel propaganda çalışmalarına katkı sağlamış, sergide bir de eğlence alanı teşkil edilmişti¹³⁴. Bu etkinlik takip eden yıllarda da artan bir ilgiyle devam etmiştir.

Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Muammer Baykan ülkede himaye görmediği için gelişmemiş olan mahalli renkleri taşıyan hatıra eşya sanayisini canlandırmak ve bu işle iştigal eden müteşebbisleri himaye etmek üzere çalışmalarına girişildiğini ifade etmiştir. Örnek olarak İzmir'e ve İstanbul'a gelen bir yabancıнын bu şehirlerin özelliklerini taşıyan hatıra eşya bulamadığını belirtmiş, bu münasebetle konuya ilişkin yapılacak çalışmaların önemli bir gelir kaynağı ve propaganda vesilesi teşkil edeceğini vurgulamıştır¹³⁵. Bu gelişmeler doğrultusunda ülke sathında düzenlenen sergilerde yerel sanayi ürünlerinin de dikkate alındığı görülmüştür. 1951'de İstanbul'da Kenan Özbel tarafından açılan ve Türk halk kültürü ürünlerinin teşhir edildiği "Anadolu Kıyafetleri ve El

130 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955.

131 **Turizm Bilgisi...**, s.236-237.

132 "İstanbul Sergisi Münasebetile", **Cumhuriyet**, 3.11.1949, s.1ve 3.

133 "İstanbul Sergisi Dün Gece Kapandı", **Cumhuriyet**, 1.11.1949, s. 3.

134 "İstanbul Sergisi'nin Bilançosu", **Türk Ekonomisi**, S 79, Ankara, 1950, s. 8.

135 "Hatıralık Eşya Sanayii Canlandırılacak", **Cumhuriyet**, 29.12.1955, s. 1 ve 7.

Sanatları Sergisi” bu anlamda hem turistik hatıra eşyası üretimi konusunda yol gösterici olmuş, hem de iç turizm ve tanıtım faaliyetlerine katkı sağlamıştır¹³⁶. 18 Mayıs 1956 tarihinde Türk-Amerikan Derneği’nde Konya kaşık sanayisine dair açılan sergiyi de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Serginin açılış töreninde dernek üyeleri, Konya milletvekilleri, Amerikan Elçiliği mensupları ve Genel Müdür Muammer Baykan hazır bulunmuşlardı. Konyalı gazeteci Sofu Tuğrul’un şahsi çabaları ile oluşturulan sergide Konya Arkeoloji Müzesi Müdürü Mehmet Önder, Konya kaşıkçılığı hakkında bilgi vermiş ve sergi Amerikalı ziyaretçiler tarafından takdirle karşılanmıştı¹³⁷.

Bu dönemdeki diğer bir önemli faaliyet, İngiliz Kültür Heyeti’nin girişimleriyle Türkiye ile İngiltere arasındaki dostluk ve kültür ilişkilerini artırmak amacıyla Beyazıt’ta Kuyucu Murat Paşa Medresesi’nde, Anadolu’yu ziyaret eden İngiliz seyyahların Türklere dair yazdıkları ilk yazıların ve resimlerin teşhir edildiği sergi olmuştur. Sergide Kanuni Sultan Süleyman döneminde İngiliz Tüccar Anthony Jenkinson’un Osmanlı ülkesine dair yazdığı yazılar, 17. yüzyılda yaşayan tacir, gezgin ve yazar Peter Mundy adlı bir İngiliz’in kitabında yer alan Türkiye’ye ve Türklere ait resimler ve İngiliz seyyahların Türkiye hakkında yazdıkları kitaplardan örnekler sunulmuştu. İngiltere nezdindeki ilk Türk Elçisi Yusuf Ağâh Efendi’nin III. George’a itimatname verişine dair tablo, ilk İngiliz Elçisi William Harborne’nin Padişah III. Mehmet’in huzuruna kabul edilmesine dair resim de sergideki dikkate değer teşhir ürünleri arasında yer almıştı¹³⁸.

BYTGM döneminde yurt dışında doğrudan Türkiye’yi konu alan ve Türk Hükümeti tarafından desteklenen sergi faaliyetleri de olmuştur. Örnek olarak 1952 yılı içinde ABD’de New York Haberler Bürosu’nun tanıtım faaliyetleri kapsamında Türklerin yaşantılarının çeşitli yönlerine temas eden 42 sergi düzenlenmişti¹³⁹. Aynı büro tarafından 1953’te şehrin en büyük garı olan “Grand Central”da Türkiye’nin tabii güzelliklerini ve çeşitli yönlerini belirten 70 fotoğrafın teşhir edildiği bir sergi açılmıştı¹⁴⁰. Bunun dışında, Denizcilik

136 Ayşe Nur, “Anadolu Halk Kıyafetleri ve El Sanatları Sergisi’nde”, **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951, s.18-19; Albert Gabriel, “Halk Elbiseleri Sergisi ve Anadolu Sanatı”, **TTOK Belleteni**, S 118, Kasım 1951, s.5-6.

137 “Ankara’da Açılan Kaşık Sergisi”, **Cumhuriyet**, 19.05.1956, s.3.

138 “Türkiye’ye Dair İngiliz Eserleri Teşhir Edildi”, **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955, s. 18.

139 “Amerikalılara Kendimizi Tanıtmak Yolundaki Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 04.10.1952, s. 2.

140 “Türk Haberler Bürosu’nun New York’taki Sergisi”, **Cumhuriyet**, 09.09.1953, s. 3.

Bankası'nın lüks gemilerinden "S.S. Tarsus"un 432 yolcusu ile çıktığı turistik seyahatte yolculara "Kalkınan Türkiye" isimli bir sergi eşlik etmişti. 14 Haziran 1954 tarihinde yola çıkan¹⁴¹ ve Casablanca üzerinden 7 Temmuz 1954 tarihinde Miami'ye varan gemi burada Hükümet ve Belediye yetkilileri tarafından karşılanmış, karşılama töreninin ardından ziyarete açılan sergiyi ilk gün 13 bin kişi ziyaret etmişti. Bu ziyaret nedeniyle şehirde yedi günlük süre "Türk haftası" olarak ilan edilmişti¹⁴². Geminin sonraki durağı New York şehri olmuş, İstanbul Mebusu Lütfi Kırdar, New York Belediye Reisi'ne İstanbul şehrinin anahtarını vermiş, şehirde 21 Temmuz tarihi "Türk günü" ilan edilmişti. Bu münasebetle Olgunlaşma Enstitüsü öğrencileri tarafından düzenlenen defilede Türk tarihi ve yeni kıyafetleri teşhir edilmiş, bu defileye New York'un tanınmış şahsiyetleri katılmış ve etkinlik çeşitli televizyon istasyonları tarafından gösterilmiştir¹⁴³.

Ülkenin tanıtımına ve propaganda faaliyetlerine katkı sağlayan diğer bir etkinlik Fransız ressam Madam Chabes'in Anadolu seyahati sırasında yaptığı resimlerin Türk Hükümeti'nin desteğiyle Fransa'da "Theatre de Paris" içinde ve Avenue Kleber'de "Türkiye Turizm Sergisi" adıyla açılması ve sergi malzemele-
rinin ayrıca Opera civarında "American Express" vitrinlerinde yer alması olmuş-
tu¹⁴⁴. Yine Paris'te 1956 yılı Mayıs ayında Türk Sanatkâr Lerzan Bengisu'nun tahta oyma eserleri teşhir edilmiş ve "Galerie Raymond Duncan" da teşhir edilen sergi malzemeleri Fransa'nın "L'Eveil", "La Revue Moderne", "L'Amateur d'Art" gibi önde gelen gazete ve mecmualarında ilgi uyandırmıştı. Mesela, "L'Eveil" gazetesinde konuya ilişkin çıkan bir haberde: *"Bu sergi şarktaki modern sanat zevkinin bir örneğidir. Sade ve zarif olan bu eserlerde aynı zamanda çok kuvvetli bir işçilik de vardır. Bir zamanlar şarkta kadına layık olduğu mevki verilmezdi. Hâlbuki şark kadını zekâ ve kuvvetini göstermiştir; sergide bilhassa kazan çok dik-kati çekmiştir"*¹⁴⁵ denilmiştir.

Bu dönemde TTOK İstanbul'u Sevenler Grubu'nun girişimleri ve Türk Hükümeti'nin desteğiyle, belli başlı turizm merkezlerinden biri olan Paris'te

141 "Tarsus Bugün Atlantik Seyahatine Çıkıyor", **Cumhuriyet**, 14.06.1954, s.1; "Tarsus Dün Amerika Seyahatine Çıktı", **Cumhuriyet**, 15.06.1954, s. 1 ve 6.

142 "Tarsus Dün Miami'ye Vardı", **Cumhuriyet**, 08.07.1954, s. 1 ve 6.

143 "New York'ta Türk Günü İlan Edildi", **Cumhuriyet**, 22.07.1954, s.7.

144 Aydemir Baykan, "Anadolu'da Bir Fransız Kadın Ressamı ve Turizm Davamız", **Cumhuriyet**, 27.03.1955, s.5.

145 "Bayan Lerzan Bengisu'nun Paris'te Açtığı Sergi", **TTOK Belleteni**, S 177, Ekim 1956, s.20.

Louvre Sarayı'nın Marsan Pavyonu'nda 23 Ocak 1953'ten itibaren iki ay süre ile açılan “*Türk Sanatının Haşmeti Sergisi*” Türkiye'nin tanıtımına hizmet eden uluslararası ölçekte bir sergi olarak önem arz etmiştir. Millî propaganda bakımından fayda sağlamak üzere sergi için seçilen 410 parça antika eşya, 145 eski eser rölövesi ve 89 abidenin fotoğrafı Eski Eserler Bürosu Müdürü Saim Ülgen ile Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun nezareti altında sandıklanarak Müzeler ve Abideler Umum Müdürü Cahit Kınay'ın başkanlığındaki bir heyet ile Marsilya'ya gönderilmişti. Bu eserlerin arasında halılar, kumaşlar, elbiseler, işlemeler, silahlar, tezhip ve ciltçilik sanatlarından örnekler, Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait bir çadır ve iki sancak da yer almıştı. Ayrıca 250 adet büyük fotoğraf aracılığıyla Türk mimari eserleri ve üslubu hakkında yabancılar için geniş çaplı bir bilgi akışı sağlamak amaçlanmıştı. Fransa Sefareti Kültür Müşaviri M. Camille Bergeaud sergi ile ilgili olarak şunları ifade etmişti:

“Asırlar boyunca bazı tarihçiler Türklerin İstanbul'u zaptını Avrupalılara güzel sanatlar namına kayıp olarak aksettirmiş ve bu görüş maalesef birçok kişinin zihninde yer etmiştir. Diğer bir kısım Avrupalıların da aklına Türk sanatı deyince Bizans ve şark sanatları gelir. Paris'te tertiplenecek serginin bütün bu yanlış kanaatleri değiştirmek hususunda büyük faydası dokunacaktır. Avrupalılar Bizans ve Şark sanatlarından ayrı olarak gayet zengin bir Türk sanatının mevcut olduğunu kendi gözleriyle görebilecekleri gibi Türklerin Avrupa medeniyetini ve güzel sanatlarını baltalamak şöyle dursun, bilakis hatırı sayılır derecede zenginleştirdiklerini de idrak edebileceklerdir”¹⁴⁶.”

Bergeaud, bu sözleriyle serginin Türk sanatının dünyaya tanıtılması konusunda oynayacağı etkin role temas etmişti. Paris Sergisi hakkında Fransa Maarif Nezareti Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü görevinde bulunmuş ve Türkiye'yi çeşitli vesilelerle ziyaret etmiş olan Georges Huisman: “*Dekoratif Sanatlar Müzesi'nde kurulan ‘Türk Sanatının Haşmeti Sergisi’ Paris halkını, sanatkârları ve tarihçi, tenkitçileri son derece ilgilendirmişti. Bu sergiyle bir efsane yıkılmış oldu. İran sanatının eşsizliği efsanesi. İstanbul müzelerini gördükten sonra anladım ki bu sergi üç kat daha güzel daha haşmetli olabilirdi. Bu serginin uyandırdığı ilgiyi yakın bir yarımda bir modern resim, heykel ve süsleme sanatları sevgisiyle perçinlemek lazımdır.*” diyerek serginin Avrupa'daki etkilerinden bahsetmiş ve Türkiye'nin sanat

146 “Paris'te Türk Sanat Sergisi”, **TTOK Belleteni**, S 132, Ocak 1953, s.15-16.

ve kültür alanında hızlı bir şekilde teşkilatlanmasındaki önemi vurgulamıştır¹⁴⁷. Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil de sanat şaheseri ve tarih yadigârı eserlerin Paris'te Louvre Müzesi'nin bir salonunda sergilenmesinin ülke için büyük bir kazanç olduğunu ifade ederek, konuya ilişkin şu çarpıcı yorumlarda bulunmuştur:

“Bu vesile ile hakkımızda yapılan neşriyatı takip edenler, kültürümüzün haşmeti karşısında gösterilen bu sıcak alaka ve takdirin hayranlığa vardığını görmüşler ve iftihar etmişlerdir. Bu hayranlık siyasi şahsiyetlere gösterilmesi mutad olan nezaket ve misafirperverliğin ötesinde münevverlerin ve halkın içinden gelen öyle bir hayranlık olmuştur ki kötü propagandaların tesiri altında sanat kabiliyetimizden ince ve asil zevkimizden şüphe edenler bile o salonu gezdikten sonra hakikati gözleriyle görmüşler ve inkâr yolunu bırakıp o zamana kadar şark sanatının bir peyki sandıkları Türk sanatına hakiki payesini vermek lüzumunu hissetmişlerdir. Bugün Avrupa sanat tarihçileri asırlık gâflerinden uyanıp böyle bir hıdayete ermişlerse biz bu inkılâbı o sergiye borçluyuz¹⁴⁸.”

Siyavuşgil, bu ifadeleriyle serginin Türk sanat ürünlerinin Paris gibi bir kültür ve sanat şehrinde teşhir edilmesinin önemine işaret etmiş ve bu vesileyle kötü propagandaların etkisi altında kalan yabancı sanatseverlerin ve halkın Türk sanatını asli ve üstün özellikleri ile tanıma fırsatı bulduklarını vurgulamıştır.

Türkiye'yi temsil etmek ve tanıtım faaliyetlerine katkı sağlamak üzere bazı sanatçıların yurt dışında düzenlenen uluslararası sergi faaliyetlerine iştirak ettiği de olmuştur. Bu çerçevede 1951'de Paris'te düzenlenen “39. Beynelmîlel Fotoğraf Sanatı Sergisi”nde TTOK'nın fotoğraf mütehasısı Vahram Mardirosyan'ın teşhir ettiği Bursa'daki Ulucami ve Yeşil Türbe ile İstanbul'daki Sultan Ahmet Camii'nin iç çekimleri ve Ayasofya'nın dış görüntüsünden oluşan fotoğrafların büyük ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu beğeni Fransız basının önde gelen basın organlarından Figaro gazetesinde de ifade edilmişti¹⁴⁹. 1956'da, ilk Finlandiya pulunun 100. yılı münasebetiyle Finlandiya Cumhurbaşkanı'nın himayesinde Helsinki'de açılan “Beynelmîlel Pul Sergisi”nde Kanada'dan ve İngiltere'den Hindistan'a, Brezilya'dan Mısır ve İsrail'e kadar dünyanın dört bir yanından 508 pul koleksiyonu sergilenmiş, bu

147 Nurullah Berk, “George Huisman ile Müzelerimiz Hakkında Bir Konuşma”, **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955, s.10.

148 Sabri Esat Siyavuşgil, “Modern Müzecilik!”, **TTOK Belleteni**, S 158, Mart 1955, s.10-11.

149 “Fotoğraf Mütehasısımızın Muvaffakiyeti”, **TTOK Belleteni**, S 119, Aralık 1951, s.16.

sergide Orhan Brand'ın "Türk Pulları Koleksiyonu" en büyük mükâfat olan "*Grand Prix International*"ı kazanmıştı¹⁵⁰.

Sergi faaliyetlerinin ardından tanıtma ve propaganda çalışmalarına katkıları açısından fuar çalışmalarına da değinmekte fayda vardır. Bu konuda İzmir Fuarı'nı ilk aşamada zikretmek gerekmektedir. Söz konusu fuar dönemin olduğu kadar Cumhuriyet tarihinin de en iddialı etkinlikleri arasında yer almıştır. Her sene Eylül ayında düzenlenen bu fuar uluslararası niteliği, katılımcı yerli ve yabancı ziyaretçilerin yoğunluğu ile dikkatleri üzerine çekmekteydi. Ekonomi ve Ticaret Bakanı Prof. Dr. Muhlis Ete'nin nutkuyla açılan 1951 yılı fuarında önceki senelerdekinden bir farkla "Enformasyon Bürosu" kurulmuştu. Köşelerde ihracat birliklerinin ihraç ürünlerini gösteren vitrinler bulunmakta, duvarlar üzerinde harita, resim, grafik ve panolar dikkat çekmekte idi. Buralarda Türkiye'nin sanayi ve ticaret, üretim ve ihraç faaliyetleri görülmekteydi. Bunun dışında Alman pavyonu ziraat aletleri, ABD pavyonu makineleri, İsveç pavyonu ise sadeliği ve eşyaları ile takdir toplamıştı. Fuarda ilk defa olarak Fin ve İsrail pavyonları yer almış, Fin pavyonu züccaciye ürünleri, İsrail pavyonu ise çocuk arabaları, makineleri ve eşyaları ile ilgi uyandırmıştı¹⁵¹.

BYTGM döneminde yabancı ülkelerde düzenlenen uluslararası fuarlara da iştirak edildiği görülmektedir. Örnek olarak 1950'de katılım sağlanan "Bari Doğu Fuarı"nda Türk pavyonu İngiliz, Macar ve Yugoslav pavyonları gibi başarılı görülen ve beğeni toplayan pavyonlar arasında yer almıştı. Türk pavyonunda devlet fabrikaları mamullerinin yanı sıra halı, çini ve çini vazo gibi ürünler teşhir edilmişti¹⁵². Bunun dışında, dünyanın en eski fuarlarından biri olan ve her yıl eylül ayında Strazburg'da düzenlenen "Avrupa Fuarı"na BYTGM'nin girişimleriyle Türkiye adına katılım sağlanmıştı. Eylül 1956 tarihinde 40 ülkenin katılımıyla açılan fuarda BYTGM'nin gönderdiği malzeme ve eşyalarla hazırlanan "Türk Turizm Pavyonu" açılış töreninde Fransız Sanayi ve Ticaret Vekili M. Lemaire tarafından ziyaret edilmiş ve Lemaire pavyon için tebrik ve takdirlerini bildirmişti. "Fransız Televizyon İdaresi" de söz konusu pavyon ile ilgili özel bir röportaj yapmıştı¹⁵³. Bu fuara ilişkin Türkiye'nin turistik pavyonununun 1957'deki

150 "Milletlerarası Pul Sergisi", **TTOK Belleteni**, S 174, Temmuz 1956, s.16.

151 Kâzım Nami Duru, "İzmir Fuarı", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Eylül 1951, S 72, s.28.

152 Mithat Perin, "Bari Doğu Fuarı'nda Türk Pavyonu", **TTOK Belleteni**, S 105, Ekim 1950, s.21.

153 Avrupa Fuarı'ndaki Pavyonumuz", **Cumhuriyet**, 15.09.1956, s.1.

organizasyonda da ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Lemaire'den görevi devralarak fuarın ilk günü Türk standını ziyaret eden Sanayi ve Ticaret Vekili M. Arthur Conte, Türkiye'nin Basın Ataşesi Nail Mutlugil'i tebrik ederek: "*Türkiye'yi Strazburg Fuarı'nda görmekten bahtiyarım.*" demişti. Bununla birlikte Türk pavyonunda bazı eksiklikler de göze çarpmıyor değildi. Fuarı iştirak eden turizm araştırmacısı Ergun Göksan'ın belirttiği üzere stantta yer alan depliyaların yetersizliği, İngilizce ve Fransızca broşürlerin azlığı, Almanca broşürün ise hiç bulunmaması dikkat çekmişti. Propaganda unsurlarının Bergama ve Efes tanıtım materyalleri ve Türk atasözleri kitapçığı ile sınırlı kaldığını ve bunların sayısının 200-300 adedi aşmadığını belirten Göksan'a göre Genç Tunus Cumhuriyeti'nin bile 160 metrekare ile iştirak ettiği fuara 4 metre karelik dar bir stant alanı ile iştirak edilmesi, asılan 4 afişin de yalnızca İngilizce olması, uluslararası fuarlarda ilgi görmesine rağmen folklorik kıyafetli bebeklerin ve turistik bir filmin bulunmaması Türk pavyonunda göze çarpan eksiklikler arasında yer almaktaydı¹⁵⁴.

Festival ve Şenlikler

Türkiye'deki turistik faaliyetleri hareketlendirmek üzere fikir beyan eden BYTGM Turizm Dairesi'nin eski başkanı Süreyya Ergün ülke turizminde "psikolojik amiller" olarak değerlendirdiği belli başlı sorunlar arasında mahalli karakterde, ananeye dayanan şenlik, bayram ve panayır gibi etkinliklerin azlığını görmüştür¹⁵⁵. Bununla birlikte BYTGM döneminde düzenlenmekte olan veya katılım sağlanan mevcut yerel ve uluslararası festivaller ile şenlikler ülkenin tanıtımına katkı sağlayan ve ülkede turistik hareketliliği temin eden belli başlı etkinlikler arasında yer almıştır.

Bu yıllarda Salzburg ve Edinburgh Festivalleri dünya çapında birer turistik etkinlik olarak ön plana çıkmıştı. Söz konusu şehirler bu münasebetle her yaz birkaç hafta dünya sanat faaliyetlerinin canlı bir merkezi ve sanatkârların toplanma yeri haline gelmekte idi. Bu çerçevede Türk Mehter Takımı da ülkenin tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunmak üzere 1957 yılı Ekim ayında düzenlenen Edinburgh Festivali'ne iştirak etmişti. Ekibi Türkiye'ye getiren Savarona okul gemisi dönüşte Trablusgarp limanına demirlemiş, resmî ziyaretlerden sonra

154 Ergun Göksan, "Strazburg'taki Fuarda Türkiye", **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957, s.8.

155 Süreyya Ergün, "Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri", **Taşıt ve Turizm**, C 1, S 2-3, Eylül-Ekim 1949, s.3.

Büyük Türk Denizcisi Turgut Reis'in Türbesi'ne gidilmiş, burada düzenlenen merasime halkın yoğun ilgi gösterdiği görülmüştü. Nihayetinde halk "Yaşasın Türkiye" şeklinde sevgi tezahüratı ile mehter takımını uğurlamıştı¹⁵⁶. Benzer şekilde Avrupa'nın diğer şehirleri de insanların seyahat arzusundan ve sanata ilgisinden faydalanmak üzere bir müzik veya tiyatro temsilini festival gösterisi olarak ilan etmekte, bu şekilde sanat eserleri sergileri hazırlamakta ve misafir sanatçılarla konserler tertip etmekteydiler. Buna örnek olmak üzere Zürih Festivali büyük çaplı bir organizasyon olarak dünya sathında dikkatleri üzerine çekmekteydi. Öyle ki Sanat Tarihçisi Oktay Aslanapa bu tecrübelerden hareketle benzer bir festivalin İstanbul'da da düzenlenmesi gerektiğine işaret ederek, bu etkinliğin şehrin sanatsal bir ilgi merkezi olmasına önemli ölçüde katkı sağlanacağını ifade etmişti¹⁵⁷.

1953 yılı itibariyle İstanbul'un fethinin 500. yılını kutlamak üzere teşkil edilen "Bakanlıklar arası Daimi Komisyon" bu yönde bir dizi karar almış¹⁵⁸, söz konusu yıl dönümünün mütevazı bir şekilde kutlanabilmesi için 18.131.000 liralık bir bütçe öngörülmüştü¹⁵⁹. Aziz Ogan'ın başkanlığındaki "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği" ile yürütülen çalışmalar kapsamında büyük çaplı etkinlikler hedeflenmişti. Bununla birlikte maddi yetersizlikler nedeniyle 28 Mayıs 1953'te başlayan etkinliğin resmî kutlama programları ve bilimsel etkinliklerle sınırlı kaldığı görülmüştü¹⁶⁰.

Ülke sathında yerel özellikleri ile dikkat çeken ve daha çok iç turizme yönelik etkinlikler de düzenlenmekteydi. 21-23 Eylül 1951 tarihi itibariyle İstanbul Açık hava Tiyatrosu'nda tertip edilen "Millî Oyun ve Türküler Festivali" buna bir örnek teşkil etmiştir. Bu festivalde Erzurum, Karadeniz, Konya, Balıkesir, Trakya, Siirt, Dicle, Sivas ekipleriyle, Bergama zeybekleri, Söğüt efeleri ve Davulcu Karayılan yer almıştı. Her sene düzenlenmesi öngörülen festivalde halk tarafından en başarılı bulunan ekibin seçimi de yapılmıştı¹⁶¹. Bu dönemde Yapı

156 "Mehter Takımı Libya'da", **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957, s.14.

157 Oktay Aslanapa, "Dünya Çapında Bir İstanbul Festivali", **TTOK Belleteni**, S 171, Nisan 1956, s.9.

158 "İstanbul'un 500'üncü Yılı İçin Yeni Kararlar", **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1950, s.1 ve 4.

159 Abidin Dav'er, "İstanbul'un Yeni İktidardan Beklediği", **Cumhuriyet**, 01.06.1950, s.1 ve 3.

160 Çağla Derya Tağmat, "Fetih Derneği ve İstanbul'un Fethi'nin 500. Yılı", **Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, C 3, S 4, Aralık 2014, s.52-58.

161 "Millî Oyun ve Türküler Festivali", **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1951, s.2.

ve Kredi Bankası'nın halk oyunlarını desteklemek üzere bir tesis kurduğu, bu tesiste 1954 yılı itibariyle bir "Halk Oyunları Festivali" düzenlediği ve festivalde oynanan oyunları halk kadar yabancı sanatkarların da beğeniyle takip ettiği görülmüştü¹⁶². Bu festival sırasında "Beynelmül Sanat Tenkitçileri Kongresi" nedeniyle İstanbul'da bulunan Amerikan delegesi Prof. Jese Meisaberger Türk halk oyunlarını "harikulade" olarak tanımlamış, İtalyan delegesi Lienello Venturi heyecanını gizlemeyerek: "*Millî oyunları Türkler için harcanmakla bitmez bir servettir.*" demişti. Fransız delegesi Raymond Coguiat beğenisini ifade ederek "*Biz sanat cephesinden Türkiye'yi sadece İstanbul olarak mütalaa ederdik. Fakat ne kadar yanılmışız. Her köşesinden sanat fıskıran Türkiye'yi her defasında hürmetle yad edeceğiz.*" şeklinde bir beğeni ifadesi kullanmış, İngiliz delegesi Herbert Read de "*Dillere destan olan Türk kuvvet ve cesaretinin nereden geldiğini şimdi anlamış bulunuyorum: Tarih, anane, folklor*" diyerek takdirlerini sunmuştu¹⁶³. Bu tür etkinlikler vesilesiyle Avrupa'ya giden Türk halk oyunları ekiplerinin topladığı ilgiye değinen gazeteci Enis Tahsin Til, zengin bir yapı arz eden bu kültürel unsurların ele alınarak geliştirilmesinin ülke insanının fikir ve sanat hayatına ve ülkenin tanıtım faaliyetlerine ciddi katkılar sağlayacağına temas etmiştir¹⁶⁴. Halk oyunları gibi halk kültürü unsurları turistlerin ilgisini çeken başlıca değerler arasında yer alıyor, çeşitli mecralarda bu ilgiden istifade edilebiliyordu. Örnek olarak, 1956 yılı Mart ayında "Constitution Transatlantığı" ile İstanbul'a gelen Amerikalı turistlere Hilton Otelinde Türk millî oyunları ekiplerinden müteşekkil bir program sunulmuştu¹⁶⁵.

Festival ve şenlik tarzındaki etkinlikleri İstanbul dışında Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde de görmek mümkündü. Bu yıllarda tarihî harabeleri ile dikkat çeken Bergama'da 1937'den itibaren her yıl düzenli olarak tertip edilen "kermes" mahalli hüviyetinden çıkarak uluslararası turistik bir festival havasına bürünmeye başlamıştı. Bergama'yı gezmek ve görmek isteyenlerin seyahatlerini özellikle millî spor ve dans gösterilerinin sunulduğu bu kermesin kurulduğu döneme denk getirmeleri dikkat çekmekte idi¹⁶⁶. Benzer şekilde Denizli'de düzenlenen

162 Enis Tahsin Til, "Halk Oyunlarımız", **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955, s.14.

163 Selâhattin Çoruh, "Millî Oyunlar ve Turizm", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 110, Aralık 1954, s.768.

164 Enis Tahsin Til, "Halk Oyunlarımız", **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955, s.14.

165 "Dün Bir Transatlantikle 513 Turist Geldi", **Cumhuriyet**, 03.03.1956, s.1 ve 5.

166 **Turizm Bakımından Memleket Etüdleri**, T.C. Başvekâlet Basın-Yayın ve Turizm Umum

“Pamukkale Şenlikleri” de ilgi görmekteydi. Örnek verilecek olursa 1957’deki şenlik programına Devlet Bakanı Dr. Cemil Bengü, Denizli ve civar vilayetlerin mebus ve valileri, turistler ve sayısı 40 bini aşan halk iştirak etmişti. Şenlik programını açılış konuşmaları, askeri bando ve mehter takımı gösterileri, devlet konservatuvarı sanatçılarının oynadığı “Antigone” adlı piyes ve Muzaffer Sarısözen’in idaresinde Ankara Radyosu “Yurttan Sesler” programı sanatçılarının halk türküleri konseri teşkil etmişti.¹⁶⁷ Antalya’da her sene düzenlenmekte olan güreş müsabakaları programı zenginleştirilmiş ve bu suretle Belkıs Harabeleri adı ile anılan Aspendos Tiyatrosu’nda ise Antalya Turizm ve Tanıtma Derneği’nin çalışmaları ile 6-7 Nisan 1952’de “Aspendos Festivali” düzenlenmişti. Festival 20 bin civarında yerli halkın ve ziyaretçinin ilgisiyle karşılaşmıştı. Sabah saatlerinde güreş müsabakaları ile başlayan etkinliğe Antalya Valisi İhsan Sabri Çağlayangil, milletvekilleri, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Hâlim Alyot, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Cevat Memduh Alnar, Amerikan Sefiri Mc Ghee ve eşi iştirak etmiş, gösteriler boyunca film ve fotoğraf çekimleri yapılmıştı. Devlet Konservatuvarı sanatçıları tarafından “Kral Oepidus” piyesi canlandırılmış, bunu millî oyunlar takip etmişti.¹⁶⁸ İlgiyle takip edilen bu festival Antalya’nın turistik değerini artıran önemli bir faaliyet olarak sonraki yıllarda da devam ettirilmişti. Buna ek olarak her sene Söğüt’te Ertuğrul Gazi Türbesi etrafında düzenlenen ve gelenek hâlinde devam eden merasim de turistik özellikleri ile dikkat çekmekte idi. Cihangir bir devletin temelini atan Serhat Beyi Ertuğrul Gazi’nin hatırasına hürmet için düzenlenen bu etkinlik programında çeşitli eğlenceler ve yarışlar yer almaktaydı. Bu kapsamda Maarif Vekâleti’nin desteğiyle yapılan kır ziyafetleri etkinliği zenginleştirmekteydi. Böylece söz konusu merasim iç turizme ivme kazandırmak açısından gelecek vaat eden bir etkinlik özelliği göstermekteydi.¹⁶⁹

Bunlara ek olarak Türkiye’de 1 Nisan 1954 tarihinde düzenlenen Basın Balosu için davetli olarak gelen ve 17 Nisan’a kadar İstanbul’da bulunan İtalya’nın meşhur film yıldızları Yvonne Sanson, Leonora Ruffo, Marina Berti, Lia Di

Müdürlüğü, Yay., 1955, s.34; Hülki Alisbah, “Turizm İşbirliği ve Belediyeler III”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 122, Aralık 1955, s.661.

167 “Pamukkale Şenlikleri”, **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957, s.17.

168 “Belkıs Harabelerinde Yapılan Festival”, **Cumhuriyet**, 18.04.1952, s.3; Burhanettin Onat, “Antalya’da Aspendos Festivali”, **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952, s.3-5.

169 Hülki Alisbah, “Turizm İşbirliği ve Belediyeler III”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 122, Aralık 1955, s.661.

Leo, İrene Genna İstanbul'un tarihî ve tabii güzelliklerini hayranlıklarını dile getirmişlerdi. Bu ziyaret Türkiye ile İtalya arasında dostluk ilişkilerinin gelişmesine de hizmet etmişti¹⁷⁰. Bu konuya temas eden ve İstanbul'u ziyareti münasebetiyle gördüğü yakın ilgi ve samiyetten memnuniyetini dile getiren İtalyan yazar Renato Dell'Era, Roma'da "Centro Culturale di Cinematografia" (Sinema Kültürü Merkezi)'da rejisörlük, film çekme ve emsali kurslar açıldığını, Pisa Üniversitesi'nde kültür, lisan ve medeni bilgiler, Floransa'daki kültür merkezinde ise benzer mahiyetteki çeşitli ilim şubeleri için yabancılara mahsus kursların açıldığını vurgulamıştır. Özellikle Floransa'ya söz konusu eğitim programlarından yararlanmak üzere gelen yabancılar aynı zamanda kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile ön plana çıkan bu şehirde gezilecek yerleri ziyaret etmekte ve festivallere iştirak edebilmekteydiler. Bu bilgilerden hareketle Era, Türkiye'de tarihî eserlerin yoğunluk arz ettiği bir şehirde kurulacak ilim merkezinde yabancılara yönelik açılacak kurslar vesilesiyle dünyanın dört bir yanından ülkeye turist ve talebe akını sağlanabileceğini iddia etmiştir¹⁷¹.

Sanatsal, Bilimsel, Sosyal ve Sportif Faaliyetler

BYTGM döneminde resmî idarelerin, gönüllü ve hususi kuruluşların çalışmalarının yanı sıra bilim insanlarının ve sanatçıların da Türkiye'nin turistik anlamda tanıtımına ve propagandasına doğrudan ya da dolaylı yönden katkı sağladığını ifade etmek mümkündür.

Bu münasebetle ülke sathında ve dışında gerçekleştirilen faaliyetlerle birlikte bunları desteklemek üzere 1955 tarihli Turizm İşbirliği Nizamnamesi'nde de üniversiteler ile yüksekokullarda, Harp Akademisi ile Harp Okulu'nda ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne bağlı gençlik kulüplerinde turizm konferansları tertiplenmesi ve turistik kıymetlerin korunması konusundaki gerekliliğin telkin edilmesi öngörülmüştü¹⁷². Bu anlamda BYTGM döneminde katıldığı konferanslar, söyleşiler ve toplantılar vesilesiyle Türkiye'nin tarihî ve kültürel değerlerinin dünya sathında tanıtılmasında etkin rol oynayan isimlerden biri TTOK Reisi Reşit Saffet Atabinen olmuştur. Atabinen; Napoli, Roma, Bad Gastein, Zürih,

170 "İstanbul'a Gelen İtalyan Yıldızları", **Turizm Âlemi**, S 3, Mayıs 1954, s.15.

171 "Kültür ve Turizm", **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954, s.14.

172 "Turizm İşbirliği Nizamnamesi", **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Sayısı: 4/5643, Karar Tarihi: 05.08.1955.

Cenevre, Paris ve Marsilya’da yaptığı söyleşi, basın toplantısı, radyo konuşması ve verdiği ilmî konferanslar vesilesiyle Türklerin medeniyet tarihine, ülkenin turizm ve imar alanlarında kaydettiği ilerlemelere değiniyor, bu bilgiler Avrupa’da ilgi uyandırıyor¹⁷³. Bu faaliyetlere ek olarak Atabinen, 1950’de Türk-Fransız Komitesi’nin çalışmalarıyla Paris Güzel Sanatlar Akademisi’nde verdiği “Akdeniz Medeniyeti’nde Türklerin Rolü” ve Türk-Fransız Kültür Cemiyeti’nin girişimleriyle gerçekleştirdiği “Türk Dostu Pierre Loti” başlıklı konferanslarıyla da Fransa’da Türkiye’ye karşı artan ilgiye ve dostluk ilişkilerine katkıda bulunmuştu¹⁷⁴. Bu dönemde motosikletle dünya turuna çıkan Alman turist Güstav Pfirmann ise Türkiye’yi de içine alan seyahatine ilişkin olarak Türk-Alman Dostluk Cemiyeti lokalinde renkli projeksiyonla bir konferans vermiş, bu etkinliğin cemiyet mensupları ve talebelerde ilgi uyandırdığı görülmüştü¹⁷⁵. Hollanda Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 1957’de düzenlenen uluslararası mahiyetteki Türkiye konulu seminere İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Profesörlerinden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu iştirak etmiş, üç ay sürecek bu seminere ayrıca Hindistan, Siyam, Pakistan, İran ve Afganistan’dan temsilciler katılmıştı¹⁷⁶.

Türk soprano Leyla Gencer’in San Francisco’da “Francesca Da Rimini” adındaki operanın başrolünde gösterdiği başarı ise Türkiye adına sanatsal bir başarı olarak basın ve yayın organlarında ses getirmişti. San Francisco’da yayınlanan “Call-Bulletin” dergisinin opera tenkitçisi Marie Hicks Davidson konuya ilişkin olarak Gencer hakkında: “*Bayan Gencer, şahsen çok benzediği Eleonora Duse kadar sanatkâr olduğunu ispat etmiştir. Sesi gayet zengindir. Pes ve tiz tonlarda aynı kolaylıkla söyleyebilmektedir. Bilhassa bir tiyatro olarak başarısı eşsizdir. Sahneyi bir kraliçe edasıyla dolduruyor. Leyla Gencer kendisini opera âleminin seçilmişleri olarak kabul edebilir*¹⁷⁷.” şeklinde yorum yapmıştı. Gencer, İtalya’da ünlü Scala Operası’nda temsil edilen “Manon Lescaut Operası”nda 22 Ocak 1957¹⁷⁸,

173 “TTOK’nın 27’nci Mesai Yılı Raporu”, **TTOK Belleteni**, S 111, Nisan 1951, s.3-4.

174 Ayşe Nur, “Kurumumuz Başkanı Reşat Saffet Atabinen’in Paris’te Verdiği İki Konferans”, **TTOK Belleteni**, S 102, Temmuz 1950, s.3

175 “Motosikletle Dünya Turu”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956, s.20.

176 Hollanda’da Türkiye Hakkında Seminer”, **TTOK Belleteni**, S 189, Ekim 1957, s.6.

177 Leyla Gencer’in Başarısı”, **TTOK Belleteni**, S 178, Kasım 1956, s.5.

178 “Leyla Gencer Scala Operası’nda”, **TTOK Belleteni**, S 180, Ocak 1957, s.18.

“Traviata Operası”nda ise 11 Haziran 1957 tarihinde başrol oynamıştı¹⁷⁹. Benzer şekilde çeşitli ülkelerdeki sanatsal faaliyetlerinin yanı sıra 1957’de Yugoslavya’da Osijek’te “Le Bohem ve Saray” ve Bosna’da “Cavalleria Rusticana Operaları”nı oynayarak büyük ilgi gören Türk Opera Sanatçısı Belkıs Aran da¹⁸⁰ Türkiye’nin sanatsal anlamda propagandasını yapan önemli sanatçılar arasında yer almıştı. Hukukçu ve tarihçi kimliğiyle tanınan Remzi Oğuz Türkkan, sanatlarını veya ilmî çalışmalarını hâlihazırda ABD’de icra eden Türklerin Türkiye’yi tanıtmak konusundaki gayretlerini memnuniyetle dile getirmiştir. Bunlar arasında opera sanatçısı Leyla Gencer’in yanı sıra dans sanatçısı Nejla Ateş, Doktor Fethi Tevetoğlu, basın temsilcisi Tahsin Karacabey gibi değişik dallarda birçok ismin bulunduğunu belirtmiştir¹⁸¹.

BYTGM döneminde, TMTF ve Türkiye Muallimler Birliği gibi gönüllü eğitim kuruluşlarının bünyelerindeki turizm birimleri vasıtasıyla iç ve dış turizm faaliyetlerini desteklemek üzere eğitim, gezi, konser, yarışma gibi etkinlikler düzenlemeleri ülkenin tanıtım ve propaganda faaliyetlerine doğrudan katkı sağlayan girişimler olarak dikkat çekmiştir. Bu çerçevede TMTF Turizm Komisyonu tarafından 22 Ocak 1950’de İstanbul Teknik Üniversitesi salonunda Brahms, Schumann, Grieg, Chopin’in parçalarından oluşan bir konser organize edilmişti. Ülkenin herhangi bir köşesini tarihî, coğrafi, tabii ve sosyal bakımdan inceleyen bir yazıyı ve ülkeyi en başarılı yansıtan fotoğrafı seçmek üzere bir kompozisyon ve fotoğraf yarışma düzenlenerek, birinciliği kazananlar Avrupa gezisi ile ödüllendirilmiş¹⁸², 11 ve 17 Ağustos 1951 tarihlerinde iki ayrı grup hâlinde başlayıp, bir ay sürecek olan bir Yunanistan, Fransa, İngiltere, İsviçre, İtalya ve Almanya seyahati düzenlemiştir¹⁸³. Ayrıca mihmandar yetiştirmek üzere amatör rehber kursları açılarak, rehber adaylarına başta tarihî konular olmak üzere çeşitli konularda konferanslar verilmiştir¹⁸⁴. Türkiye Muallimler Birliği Turizm Bürosu da büyük şehirlerdeki teşkilatı vasıtasıyla Şile, Bursa, Bergama gibi bölgelere ve İzmir Fuarı gibi etkinliklere yönelik inceleme gezileri düzenlemek-

179 “Leyla Gencer’in Yeni Bir Muvaffakiyeti”, **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957, s.20.

180 “Belkıs Aran Yugoslavya’da”, **TTOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957, s.6.

181 Reha Oğuz Türkkan, “Amerika’da Bizi Temsil Edenler ve Hususi Temsilcilerimiz”, **Cumhuriyet**, 05.02.1954, s.2.

182 “Millî Talebe federasyonu İki Müsabaka Açtı”, **Cumhuriyet**, 15.03.1950, s.3.

183 “Talebe Federasyonu’nun Yeni Seyahatleri”, **Cumhuriyet**, 24.07.1951, s.3.

184 Örnek olarak bkz.; “Elif Naci’nin Konferansı”, **Cumhuriyet**, 15.03.1950, s.2.

teydi¹⁸⁵. Birliğin Fransa'ya düzenlediği bir seyahat vesilesiyle Fransız Öğretmen Birlikleri temsilcileri tarafından ağırılanan Türk öğretmenler hem turistik bir etkinlik içinde bulunmuşlar, hem de ülkedeki talim ve terbiye kurumlarını inceleme fırsatı bulmuşlardı¹⁸⁶.

Karayollarının otomobil yarışlarına müsait bir duruma gelmesi münasebetiyle Türkiye Turizm Kurumu tarafından TBMM Reisi Refik Koraltan ile Bayındırlık Vekilinin himayesinde 20-22 Kasım 1953 tarihinde İstanbul-Bolu-Ankara-Konya-Kütahya-İzmir-Balıkesir-Bursa-İstanbul güzergâhında düzenlenen “Türkiye 1. Otomobil Mukavemet Yarışı” gözleri sportif faaliyetleri destekleyen Türkiye'ye çevirmişti¹⁸⁷. Bu etkinliğin ardından Türk müsabıklarca “4. Fransa Turu” müsabakalarına ve “12. İskoçya ve Monte Carlo Kış Rally”lerine katılım sağlanmıştı. T TOK ise karayollarındaki gelişmelerle paralel olarak bir yandan genişleyen iç turizm imkânlarını kamuoyuna göstermek ve diğer yandan spor faaliyetlerine katkı sağlamak üzere 1954'te Ankara-İstanbul ve kadınlara mahsus İstanbul-Edirne-İstanbul Rally'si düzenlemişti¹⁸⁸. Benzer etkinlikler çerçevesinde merkezi Münih'te bulunan Alman Otomobil Kulübü tarafından 1956'da düzenlenen “Tour d'Continental Europe” adlı uluslararası otomobil yarışı Haziran ayı itibariyle Hannover'de 104 otomobille başlamış ve Lizbon'a kadar bütün Avrupa'yı dolaşan yarışmacılar nihayetinde birinci kısmın son durağı olan İstanbul'a ulaşmışlardı. Yarışın Türkiye kısmının hamiliğini Başvekil Adnan Menderes üstlenmiş, T TOK yetkilileri de yarışmanın ülke sınırları içinde herhangi bir soruna mahal verilmeden tamamlanmasında önemli katkılarda bulunmuşlardı. Avrupa ülkelerinin gündeminde yer alan bu yarışın dış kamuoyunda Türkiye ile ilgili olumlu izlenimler uyandırdığı anlaşılmaktadır¹⁸⁹. Yine bu dönemde Kayseri Dağcılık ve Turizm Kulübü'nün davetlisi olarak Kayseri'ye gelen Avusturyalı dağcıların, aralarında Türk dağcıları olduğu hâlde iki grup hâlinde Erciyes Dağı'na tırmanmaları da spor turizmi kapsamında değerlendirilebilecek faaliyetler arasında yer almıştır. Söz konusu dağcıların tırmanış sonrasındaki programında şehrin gezilmesi şeklinde bir etkinlik de yer almıştı¹⁹⁰.

185 “Küçük Haberler”, **Cumhuriyet**, 15.08.1950, s.2; “Muallimler Cemiyeti'nin Ankara ve Bursa Gezileri”, **Cumhuriyet**, 27.12.1950, s.3.

186 Öğretmenlerin Fransa Seyahati”, **Cumhuriyet**, 20.07.1951, s.3.

187 “Türkiye 1'inci otomobil Mukavemet Yarışı”, **Cumhuriyet**, 11.10.1953, s.8.

188 “T TOK Tarafından Tertiplenen Rally”, **T TOK Belleteni**, S 149, Haziran 1954, s.20.

189 “Kara Avrupası Otomobil Yarışı”, **T TOK Belleteni**, S 173, Haziran 1955, s.20.

190 “Avusturyalı Dağcılar Erciyes'e Çıktılar”, **Cumhuriyet**, 16.07.1953, s.6.

Ziyaretler ve Ağrılar

Turistlere yakın ilgi göstermek, seyahat programlarını onların ilgi ve zevklerine göre düzenlenmek, yabancı ülkelerde turizme dair yapılan çalışmalarını takip etmek gibi hassasiyet gösterilmesi gereken işler BYTGM tarafından ülke turizmine ivme kazandıracak çalışmalar arasında görülmekte idi. Bu işleri yürütmek üzere görev yapanların iyi bir eğitim görmüş, bilgili, hassas ve kuvvetli bir irade sahibi olmaları turizm çalışmalarında başarıyı getiren unsurlar arasında değerlendirilmekteydi. Ayrıca turistlerin gezme ve dinlenme amaçlı turizm faaliyetlerinin dışında seyahat ettikleri yerlerdeki insanların yaşam tarzları, değer yargıları, terbiye usulleri, yarattığı ürünler ve idealleri ile de yakından ilgili oldukları görülmekte idi. Bu nedenle tarihî ve tabii değerlerin gösterilmesinin yanı sıra turistlerin ve yabancı misafirlerin “izaz ve ikram ile ağırlandıkları”, böylece turistlerde ülke hakkında olumlu bir imaj uyandırılması ülke tanıtımına katkı sağlayacak etkin faaliyetlerden biri olarak önem arz etmekteydi¹⁹¹.

Bu münasebetle konuya örnek teşkil etmek üzere söz konusu dönemde gerçekleştirilen birkaç faaliyete değinmek yerinde olacaktır. BYTGM'nin desteği ve TTOK'nın çalışmalarıyla, Batı dünyası içinde Türklere karşı duydukları sempaticileri ile tanınan isimlerden Claude Farrère adına 1950'de kabul resmi yapılması ve Piyer Loti'nin doğumunun 100. yıl dönümü münasebetiyle bir anma töreni düzenlenmesi vesilesiyle yapılan ağrılar bu kapsamda değerlendirilebilecek faaliyetler arasında yer almıştır. Bu etkinliklere ilim, sanat ve kültür camiasından yerli ve yabancı birçok tanınmış simanın katıldığı anlaşılmaktadır¹⁹².

İkinci Dünya Savaşı'nın sosyal ve iktisadi anlamda sebep olduğu olumsuz yöndeki etkilerin azalmaya başladığı 1950'lerden itibaren Türkiye'ye büyük yolcu gemileri ile gelen turist sayısında artış görülmüştür. Bu dönemde ABD ile siyasi ve askerî anlamda yakınlaşmaya başlayan ilişkiler neticesinde Amerikalı turistlerin de seyahatleri sırasında Türkiye'ye sıklıkla uğradıkları görülmekte idi. Bu konuya temas eden Basın-Yayın Turizm Genel Müdürü Ahmet Şükrü Esmer, Türkiye'ye karşı ilgileri gitgide artmakta olan Amerikalıların söz konusu dönem itibarıyla hafta tatillerini Türkiye'de geçirmelerinin olağan bir hâl al-

191 İktisatçı, “Beylik Formüllerinin Dışında İsabetli Ağırlandırma Çareleri”, **TTOK Belleteni**, S 96, Ocak 1950, s.19-20.

192 “TTOK'nın 27'nci Mesai Yılı Raporu”, **TTOK Belleteni**, S 111, Nisan 1951, s.5

dığını vurgulamıştı¹⁹³. Örnek verilecek olursa 1950 yılı başlarında Home Line Kumpanyası'nın lüks "Atlantic" gemisi 350 kadar turistle Akdeniz limanlarının ardından İstanbul'a uğramıştı. Bu gemi 1939'dan itibaren ABD'den çıkarak Türk limanlarına uğrayan ilk büyük çaplı turist gemisi olması nedeniyle önem arz etmekteydi. Bunu "Britannic" gemisi ile 500 civarında turistin gelişi takip etmişti. Gemide bulunan meşhur yazar Dale Carnige'in gazetecilere Türkiye hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip olduğunu, bu bilgilerinin de "National Geographical Magazine"de yazılanlardan ibaret bulunduğunu beyan etmesi dikkat çekmişti. Bu durum ülkenin tanıtım faaliyetlerindeki eksiklikleri gözler önüne sermesi bakımından ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu dönemde yalnızca ABD'den değil, Avrupa'dan da ülkeye vapurlar vasıtasıyla yönelen seyahat faaliyetleri ve ziyaretler olmuştur. Örnek olarak "Marseillaise" adlı Fransız transatlantiği ile 1950 yılı içinde İstanbul'a 400 civarında turist gelmişti. Şehri gezen bu turistler için akşam vapurda düzenlenen kokteyl partisine Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay da iştirak etmiş, Denizyolları İdaresi'nden bir fen heyeti de vapurda Fransız gemiciliği hakkında bilgi almıştı¹⁹⁴. 1954'te ise "Les Amitiés de France" grubuna mensup 100 kişilik bir kafile, Pace vapuruyla gelen İtalyan ve İspanyol turistler ve hususi olarak İstanbul'u ziyaret eden 450'ye yakın yabancı misafir TTOK yetkilileri tarafından yakın ilgiyle karşılanmış ve ağırlandırılmışlardı¹⁹⁵.

Bu yıllarda Türkiye'ye deniz yolu ile gelen turistleri karşılamak üzere BYTGM, TTK veya TTOK görevlileri Çanakkale'de veya İstanbul limanında vapura intikal ederek turistlere ülke hakkında bilgi veriyor ve bu sırada turistlere BYTGM tarafından basılan broşürler dağıtılıyordu. İstanbul'da karaya çıkan turistlere Gümrük Muhafaza Teşkilatı resmî işlemlerde olabildiğince kolaylık sağlamakla mükellef tutulmuştu. Ayasofya, Yerebatan Sarayı, Sultan Ahmet Camii ve Meydanı, Topkapı Sarayı gibi tarihî yerlerde gezdirilen turistler için posta ve telgraf merkezleri gece yarısına kadar açık tutuluyor, Emniyet Müdürlüğü güvenlik tedbirlerini artırıyor, böylelikle adi vakaların ve dilenci akınlarının önüne geçilmeye çalışılıyordu. Diğer yandan Belediye Turizm Şefliği ziyaret yerleri-

193 "Amerika'dan Türkiye'ye", **Cumhuriyet**, 25.2.1950, s.1 ve 3.

194 "Yarın 400 Seyyah Gelecek", **Cumhuriyet**, 8.4.1950, s.2; "Fransız Seyyah Vapurunda Kokteyl Partisi", **Cumhuriyet**, 11.4.1950, s.1 ve 3.

195 "31'inci Mesai Yılı Raporu", **a.g.e.**, s.8.

nin açık bulundurulması, tercüman, taksi ve şoför temini gibi işleri düzenliyor, Belediye Temizlik İşleri Müdürlüğü de gezilecek muhitlerin temizliğine özen gösteriyordu¹⁹⁶.

İsviçre'deki Zürih Üniversitesi Tarih Şubesi'nden iki profesörün riyasetinde 20 talebe kültürel ve sosyal incelemelerde bulunmak üzere İstanbul, İzmir ve Bursa'yı ziyaret etmek amacıyla 1951 yılı Mart ayında Türkiye'ye gelmişlerdi. Kafile Başkanı Prof. Marcel Beck daha önce İtalya'da Roma ve diğer tarihî yerleri gezdiklerini, 1951 yılı itibarıyla de Roma İmparatorluğu'nun ikinci merkezi durumunda olan İstanbul'u görmek üzere Türkiye'ye gelmeyi tercih ettiklerini belirtmişti. Gençleri İsviçre Sefaret Kâtibi ile TMTF'den bazı gençler karşılamıştı¹⁹⁷. Türk-Fransız Komitesi Başkanı Louis Hermite'nin de bir turist grubu ile Türkiye'ye bir seyahat düzenlediği, bu grubun TTOK tarafından Yıldız Köşkü'nde ağırlandığı ve bu ağırlamanın misafirlerin memnuniyetine sebep olduğu anlaşılmaktadır¹⁹⁸. 2 Temmuz 1957 tarihinde Türkiye'ye gelen üniversite hocaları, gazeteciler ve tanınmış iş adamlarından oluşan bir grup Amerikalı ise BYTGM tarafından ağırlanmıştı. Misafirler İstanbul Boğazı'nda bir vapur turunun ardından Emirgan'da dinlenmişlerdi¹⁹⁹. Aynı günlerde İstanbul'a gelen üniversite ve kolej hocaları ve iş adamlarından oluşan 26 kişilik İsveçli bir grup turist yine BYTGM tarafından ağırlanmış, misafirler için kokteyl verilmiş, ardından renkli "Turistik Şehir" adlı film misafirlerce beğeniyle izlenmişti²⁰⁰. İran Hükümeti'nin 1957 yazında davetiyle Tahran'a gidecek olan ve bu vesileyle Türkiye'yi de ziyaret eden Fransız-İran Cemiyeti azası 30 Fransız talebesi ve muallimleri, Türkiye Öğretmenler Turizm Derneği'nin davetiyle İstanbul'da bulunan 25 Fransız muallimi, BYTGM adına Türkiye'de turistik filmler çekecek olan M. Ottin ile eşi ve İstanbul'daki İtalyan talebe ve profesörler için Reşit Saffet Atabinen'in öncülüğünde TTOK tarafından Yıldız Köşkü'nde davetler verilmiş ve bu misafirler içtenlikle ağırlanmışlardı²⁰¹. TMTF Turizm Komisyonu'nun organize ettiği Türkiye turlarına iştirak eden Beyrut Kız Koleji

196 "Bugün 514 Seyyah Geliyor", **Cumhuriyet**, 20.2.1950, s.1 ve 3; Fethi Pirinççioğlu, "Dün Sabah Gelen Seyyahlar", **Cumhuriyet**, 27.2.1950, s.4.

197 "İsviçre'den Bir Talebe Grubu Geldi", **Cumhuriyet**, 28.03.1951, s.5.

198 "Yataklı Vagonlar Şirketi Türkiye Temsilciliği", **TTOK Belleteni**, S 141, Ekim 1953, s.17.

199 "16 Amerikan Turist", **Cumhuriyet**, 03.07.1957, s.2.

200 "İsveçli Turistlerin Dünkü Tetkikleri", **Cumhuriyet**, 04.07.1957, s.3.

201 "Ağırlamalar", **TTOK Belleteni**, S 188, Eylül 1957, s.20.

talebelerinden 40 kişilik grup 1956 yılı Nisan ayı itibariyle İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da 4 günlük bir programla tarihî ve turistik yerleri gezmişti²⁰².

Bunun dışında ülkenin tanıtım faaliyetlerinde faydalı olabilecek yabancıların ülkeye resmî ve yetkili organlar tarafından bizzat davet edildiği de görülebilmekteydi. Bu münasebetle ülkeyi etkin bir şekilde tanıtmak ve dış turizm trafiğini artırmak üzere dünya seyahat acenteciliğinin önemli kuruluşlarından biri olan "American Society of Travel Agents" (ASTA)'ın yetkilileri BYTGM tarafından Türkiye'ye davet edilmiş ve gelen heyet üyeleri İstanbul'da gezdirilmişlerdi. Yine Türk Hükümeti'nin davetlisi olarak özel uçaklarıyla İstanbul'a gelen İngiliz gazetecileri Türk Turizm Kurumu tarafından ağırlanmıştı. Gazetecilerin programında İstanbul'un turistik mahalleri ile Alanya'nın gezilmesi yer almaktaydı²⁰³. BYTGM'nin davetlisi olarak Anadolu'daki belli başlı turistik yerleri gezip film çekmek üzere 1957 yılı Kasım ayı başında Türkiye'ye gelen Dr. Jan Hans Edgar başkanlığındaki 7 kişilik Alman heyeti İstanbul'un tarihî ve turistik yerlerini gezmiş²⁰⁴, ardından geçtikleri başkentte Ankara Palas'ta bu heyet için bir ziyafet düzenlenmişti²⁰⁵. ABD'de yayınlanan "Seventeen Mecmuası"nın düzenlediği bebek müsabakasında birinciliği kazanan Judy Foster da BYTGM'nin davetiyle Türkiye'ye gelen isimler arasında yer almıştır. Bu münasebetle Vali Fahrettin Kerim Gökay tarafından karşılanan ve resmî surette ağırlanan Foster'a bir İstanbul Albümü, beraberindeki "Seventeen Mecmuası" müdürüne de bir rozet hediye edilmişti²⁰⁶. Bütün bu faaliyetler vesilesiyle ülkeyi ziyaret eden yabancı misafirlerin Türkiye'den iyi izlenimlerle ayrılmaları ve bu münasebetle ülkelerinde veya gittikleri yerlerde Türkiye'nin tanıtım ve propaganda faaliyetlerine katkı sağlamaları amaçlanmıştır.

202 "Lübnanlı Öğrenciler Şehrimizde", **Cumhuriyet**, 02.04.1956, s.3.

203 "İngiliz Gazetecileri Antalya'da", **Cumhuriyet**, 11.12.1954, s.3.

204 "Alman Gazetecileri Dün Şehri Gezmişlerdir", **Cumhuriyet**, 02.11.1957, s.3.

205 "Alman Gazetecileri Ankara'da", **Cumhuriyet**, 04.11.1957, s.3.

206 "Bebek Kraliçesi Vali'yi Ziyaret Etti", **Cumhuriyet**, 27.11.1955, s.1.

SONUÇ

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren hareketlenmeye ve gelişmeye başlayan turizm faaliyetleri 1949-1957 yılları arasında Başbakanlık’a bağlı olarak faaliyet gösteren BYTGM döneminde esaslı bir merhale kaydetmiştir. Bu süreçte turizmin dayanak noktalarından birini oluşturan tanıtım ve propaganda faaliyetlerine BYTGM tarafından hususi bir önem verilmiş, bu suretle iç ve dış turizm teşkilatı ülkenin tarihî değerlerini, tabii güzelliklerini ve halk kültürü özelliklerini ülke ve dünya sathında tanıtmaya, ülkeye yönelen turist akışı hızlandırmaya ve artırmaya gayret göstermiştir. Hatta propaganda çalışmaları kapsamında ülkedeki sosyal, siyasi, iktisadi ve askerî gelişmeler de değerlendirilmiştir. Böylelikle iç ve dış kamuoyunda Türkiye’ye ilişkin farkındalık yaratmak ve ülke adına olumlu bir imaj uyandırmak ve bu suretle elde edilecek gelirlerle ülkenin iktisadi durumuna katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu yöndeki çalışmalar belediyeler, hususi kuruluşlar, TTOK, TTK, TMTF, Türkiye Muallimler Cemiyeti gibi gönüllü kuruluşlar ile bilim ve sanat insanları tarafından da destek görmüştür.

Şunu açık bir şekilde ifade etmek mümkündür ki sahip olduğu tarihî ve tabii özelliklerine rağmen Türkiye söz konusu yıllarda turistik anlamda dünya sathında çok da tanınan, bilinen ve talep gören bir ülke durumunda değildi. Bu nedenle bahsi geçen dönem itibarıyla tanıtım ve propaganda çalışmalarına yönelik esaslı çalışmaların yapılması kaçınılmaz bir hâle gelmişti. Bu doğrultuda BYTGM, Gümrük, Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunları ve Turizm İşbirliği Nizamnamesi gibi mevzuat düzenlemeleri ve Turizm Bankası Anonim Şirketi’nin kuruluşu ülkedeki turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinin yolunu açan önemli hamleler olmuştur. Bu çalışmaları desteklemek üzere yetkililer ve ilgililer çağdaş dünya turizminde önde gelen İtalya, Fransa, İsviçre, İngiltere, Almanya ve ABD gibi ülkeler tarafından etkin bir şekilde kullanılan tanıtım ve propaganda vasıtalarından yararlanmayı düşünmüşlerdir. Böylece yurt içindeki ve dışındaki idari teşkilatın öncülüğünde icra edilen gazete ve radyo yayınları, film, afiş, broşür, resim, fotoğraf, pul, telif-tetkik eser, süreli yayın, sergi, fuar, festival çalışmaları, sanatsal, bilimsel ve sportif etkinlikler, ziyaret ve ağırlama faaliyetleri bu dönemde yerli ve yabancı turistlere yönelik olarak gerçekleştirilen turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri içinde yer almıştır.

Turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinde kat edilen mesafe ülkedeki iktisadi, siyasi ve sosyal koşullarla yakın bir ilişki içinde olmuştur. Bu suretle söz konusu süreçte ülkeye gelen turist sayısında hızlı olmamakla birlikte düzenli bir artıştan söz etmek mümkündür. Bu durum ülkede turistik hareketliliği tetikleyen tanıtım ve propaganda faaliyetleri konusunda olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak söz konusu dönem itibariyle dünya sathında büyük bir ivme kazanan turistik hareketliliğin yarattığı taleplerin ve ihtiyaçların karşılanması açısından bu çalışmaları yeterli olarak görmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bununla birlikte BYTGM dönemi dünya sathında girilen dikkate değer turistik propaganda ve tanıtma faaliyetleri ile Türk turizm tarihi içinde önemli bir süreci ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri: Yararlandığımız arşiv belgelerine ait klasör, gömlek, belge, dosya, fon kodu ve yer numaraları metin içindeki ilgili yerlerde verildiği için burada ayrıca belirtilmemiştir.

II. Resmî Yayınlar

“Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu”, **Resmî Gazete**, 28 Mayıs 1949, S 7218, Kanun No: 5392, Kabul Tarihi: 24.05.1949.

“Gümrük Kanunu”, **Resmî Gazete**, 11 Mayıs 1949, S 7204, Kanun No: 5383, Kabul Tarihi: 02/05/1949.

“Turizm İşbirliği Nizamnamesi”, **Resmî Gazete**, 17 Eylül 1955, S 9106, Karar Tarihi: 05.08.1955, Karar Sayısı: 4/5643.

“Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu”, **Resmî Gazete**, 30 Mart 1950, S 7470, Kanun No: 5647, Kabul Tarihi: 24/03/1950.

III. Süreli Yayınlar, Telif-Tetkik Eserler ve Diğer Kaynaklar

“16 Amerikan Turist”, **Cumhuriyet**, 03.07.1957.

“31’inci Mesai Yılı Raporu”, **TTOK 5 Nisan 1955 Genel Kurulu**, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul 1955.

“1956 Yılında Konya Belediyesi Turizm Bürosu”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 136, Şubat 1957.

“Ağırlamalar”, **TTOK Belleteni**, S 188, Eylül 1957.

“Ahmet Şükrü Esmer’in Amerikan Radyosunda Konuşması”, **Cumhuriyet**, 11 Şubat 1950.

Alisbah, Hülki, “Turizm İşbirliği ve Belediyeler III”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 122, Aralık 1955.

——, “Turizm İşbirliği ve Belediyeler IV”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 123, Ocak 1956.

——, “Turizm İşbirliği ve Belediyeler”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 124, Şubat 1956.

- “Alman Gazetecileri Ankara’da”, **Cumhuriyet**, 04.11.1957.
- “Alman Gazetecileri Dün Şehri Gezmişlerdir”, **Cumhuriyet**, 02.11.1957.
- Alyot, Hâlim Tefvik, “Yükseköğretim Gençliği ve Turizm Davamız”, **Gençlik ve Turizm**, 15 Ocak 1953, S 1.
- “Amerika’da Gösterilen Türk Filmi”, **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957.
- “Amerika’daki Turizm Toplantıları ve Biz”, **Cumhuriyet**, 5.3.1950.
- “Amerika’dan Türkiye’ye”, **Cumhuriyet**, 25.2.1950.
- “Amerika’nın En Lüks Seyyah Gemisi Geldi”, **Cumhuriyet**, 16.03.1951.
- “Amerikalılar ve Biz”, **Cumhuriyet**, 27.1.1950.
- “Amerikalılara Kendimizi Tanıtmak Yolundaki Çalışmalar”, **Cumhuriyet**, 04.10.1952.
- “Ankara Radyosu Propaganda Neşriyatını İslah Ediyor”, **Cumhuriyet**, 07.10.1955.
- “Ankara’da Açılan Kaşık Sergisi”, **Cumhuriyet**, 19.05.1956.
- Aslanapa, Oktay, “Dünya Çapında Bir İstanbul Festivali”, **TTOK Belleteni**, S 171, Nisan 1956.
- Ataman, Sadi Yaver, “Mevlânâ Musikisi”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956.
- “Avrupa Fuarı’ndaki Pavyonumuz”, **Cumhuriyet**, 15.09.1956.
- “Avusturyalı Dağcılar Erciyaş’a Çıktılar”, **Cumhuriyet**, 16.07.1953.
- Ayşe Nur, “Anadolu Halk Kıyafetleri ve El Sanatları Sergisi’nde”, **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951.
- “Basın-Yayın Bütçesinden 300.000 Lira Propagandaya Ayrıldı”, **Cumhuriyet**, 28.12.1951.
- “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 176, Eylül 1956.
- “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü’nün Yeni Enformasyon Bürosu”, **TTOK Belleteni**, S 187, Temmuz-Ağustos 1957.
- “Basın-Yayın ve Turizmin Bu Seneki Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 21.12.1956.
- “Bayan Lerzan Bengisu’nun Paris’te Açtığı Sergi”, **TTOK Belleteni**, S 177, Ekim 1956.

Baykan, Aydemir, “Anadolu’da Bir Fransız Kadın Ressamı ve Turizm Davamız”, **Cumhuriyet**, 27.03.1955.

“Bebek Kraliçesi Vali’yi Ziyaret Etti”, **Cumhuriyet**, 27.11.1955.

“Belediye Turizm Danışma Bürosunun Faaliyeti”, **Cumhuriyet**, 06.03.1955.

“Belediye Yeni Bir Turizm Bürosu Açtı”, **Cumhuriyet**, 06.07.1956.

“Belkıs Aran Yugoslavya’da”, **TTOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957.

“Belkıs Harabelerinde Yapılan Festival”, **Cumhuriyet**, 18.04.1952.

Berk, Nurullah, “George Huisman ile Müzelerimiz Hakkında Bir Konuşma”, **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955.

“Bir Belçikalı Film Âmili İstanbul’da”, **TTOK Belleteni**, S 172, Mayıs 1956.

“Bir Şehrin Hikâyesi”, **Turizm Âlemi**, S 2, Nisan 1954.

“Brezilya Mektep Gemisi”, **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951.

“Bugün 514 Seyyah Geliyor”, **Cumhuriyet**, 20.2.1950.

“Büyük Bir Seyyah Kafilesi Geliyor”, **Cumhuriyet**, 14.11.1949.

Çoruh, Selâhattin, “Millî Oyunlar ve Turizm”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 110, Aralık 1954.

——, “Seyahat Büroları, Resepsiyon ve Enformasyon İşleri”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Eylül 1951, S 72.

——, “Turizm ve Propaganda I”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 142, Ağustos 1957.

——, “Turizm, Basın-Yayın’dan Ayrılmalıdır III”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 166, Ağustos 1959.

——, “Turizmde Propaganda ve Reklam”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S 76, Ocak-Şubat 1952.

Dar, Alen, “Müsteşrikler Kongresi Delegeleri İzmir-Efes-Bergama Yolunda”, **TTOK Belleteni**, S 117, Ekim 1951.

Dav’er, Abidin, “İstanbul’un Yeni İktidardan Beklediği”, **Cumhuriyet**, 01.06.1950.

Duru, Kâzım Nami, “İzmir Fuarı”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Eylül 1951, S 72.

Durukal, Halûk, “Memleket Propagandası Mevzuunda Acıklı Bir Müşahedemiz”, **Cumhuriyet**, 22.03.1955.

Durukal, Hüsnü Sadık, “Turizm ve Türkiye Turizmi Adlı Eser”, **TTOK Belleteni**, S 129, Ekim 1952.

“Dün Bir Transatlantikle 513 Turist Geldi”, **Cumhuriyet**, 03.03.1956.

“Elif Naci'nin Konferansı”, **Cumhuriyet**, 15.03.1950.

Ergün, Süreyya, “Türkiye'nin İç ve Dış Turizmden Bekledikleri”, **Taşıt ve Turizm**, C 1, S 2-3, Eylül-Ekim 1949.

Er, Turgut, **Türkiye'de Basın Yayın ve Tanıtma**, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü, Ankara, 2003.

Erhat, Arzu, “Fransa'da Türkiye'ye Dair Bir Kitap Yayınlandı”, **TTOK Belleteni**, S 164, Eylül 1955.

Evcin, Erol, “Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 55, Güz 2014.

Evlilyağıl, Necdet, “Kendimizi Dışarıya Tanıtacağız”, **Cumhuriyet**, 10.10.1949.

“Fotoğraf Müsabakası”, **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952.

“Fotoğraf Mütchassisımızın Muvaffakiyeti”, **TTOK Belleteni**, S 119, Aralık 1951.

“Fotojenik İstanbul”, **TTOK Belleteni**, S 177, Ekim 1956.

“Fransız Seyyah Vapurunda Kokteyl Partisi”, **Cumhuriyet**, 11.4.1950.

Gabriel, Albert, “Halk Elbiseleri Sergisi ve Anadolu Sanatı”, **TTOK Belleteni**, S 118, Kasım 1951.

Göksan, Ergun, “Strazburg'taki Fuarda Türkiye”, **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957.

Gölpınarlı, Abdülbaki, “Mevlânâ İhtifali ve Haklı Bir İstek”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956.

Gülersoy, Çelik, “Prof. Karl Krüger'in Yeni Bir Eseri”, **TTOK Belleteni**, Şubat 1952.

“Hatıralık Eşya Sanayii Canlandırılacak”, **Cumhuriyet**, 29.12.1955.

“Hollanda'da Türkiye Hakkında Seminer”, **TTOK Belleteni**, S 189, Ekim 1957.

İktisatçı, “Beylik Formüllerin Dışında İsabetli Ağırlama Çareleri”, **TTOK Belleteni**, S 96, Ocak 1950.

- “İngiliz Gazetecileri Antalya’da”, **Cumhuriyet**, 11.12.1954.
- “İnönü’nün Ege Gezisine Aid Film Amerika’da Gösterildi”, **Cumhuriyet**, 17.9.1949.
- “İstanbul Sergisi’nin Bilançosu”, **Türk Ekonomisi**, S 79, Ankara, 1950.
- “İstanbul Sergisi Dün Gece Kapandı”, **Cumhuriyet**, 01.11.1949.
- “İstanbul Sergisi Münasebetile”, **Cumhuriyet**, 03.11.1949.
- “İstanbul’a Dair Turistik Bir Film Çekiliyor”, **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955.
- “İstanbul’a Gelen İtalyan Yıldızları”, **Turizm Âlemi**, S 3, Mayıs 1954.
- “İstanbul’un 500 üncü yılı İçin Yeni Kararlar”, **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1950.
- “İstanbul’un Fethi Filmi Roma’da Çekiliyor”, **TTOK Belleteni**, S 157, Şubat 1955.
- “İsveçli Turistlerin Dünkü Tetkikleri”, **Cumhuriyet**, 04.07.1957.
- “İsviçre’den Bir Talebe Grubu Geldi”, **Cumhuriyet**, 28.03.1951.
- “İzmir Turizm Bürosu”, **Cumhuriyet**, 24.09.1954.
- “Kara Avrupası Otomobil Yarışı”, **TTOK Belleteni**, S 173, Haziran 1956.
- Kardeş, Fethi, **60 Yılın Hikâyesi**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, 1980.
- Kip, Kâzım, “Memleketimize Gelen Turistlerin Şikâyetleri”, **Cumhuriyet**, 23.12.1955.
- “Kore Birliğimizin Filmi”, **Cumhuriyet**, 14.10.1950.
- “Küçük Haberler”, **Cumhuriyet**, 15.08.1950.
- “Kültür ve Turizm”, **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954.
- “Leyla Gencer Scala Operası’nda”, **TTOK Belleteni**, S 180, Ocak 1957.
- “Leyla Gencer’in Başarısı”, **TTOK Belleteni**, S 178, Kasım 1956.
- “Leyla Gencer’in Yeni Bir Muvaffakiyeti”, **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957.
- “Lübnanlı Öğrenciler Şehrimizde”, **Cumhuriyet**, 02.04.1956.
- “Mehter Takımı Libya’da”, **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957.
- “Memleketimiz ve Milletimiz Tanıtmak İçin”, **Cumhuriyet**, 06.09.1952.
- “Memleketimizde Çekilen Film”, **Cumhuriyet**, 10.10.1949.
- “Milletlerarası Pul Sergisi”, **TTOK Belleteni**, S 174, Temmuz 1956.

“Millî Oyun ve Türküler Festivali”, **Cumhuriyet**, 18 Eylül 1951.

“Millî Talebe Federasyonu İki Müsabaka Açtı”, **Cumhuriyet**, 15.03.1950.

“Motosikletle Dünya Turu”, **TTOK Belleteni**, S 168, Ocak 1956.

“Muallimler Cemiyeti'nin Ankara ve Bursa Gezileri”, **Cumhuriyet**, 27.12.1950.

Nevruzoglu, F., “Bir Türkiye Haritası Lazım”, **TTOK Belleteni**, S 122, Mart 1952.

“New York'ta Türk Günü İlan Edildi”, **Cumhuriyet**, 22.07.1954.

“Noel Baba Filmi Dünya Sinema ve Televizyonlarında”, **Cumhuriyet**, 21.12.1955.

“Noel Baba ve Antalya Pulları Bastırıldı”, **Cumhuriyet**, 12.11.1955.

“Noel Baba ve Antalya Pulları Bastırıldı”, **TTOK Belleteni**, S 167, Aralık 1955.

Nur, Ayşe, “Kurumumuz Başkanı Reşat Saffet Atabinen'in Paris'te Verdiği İki Konferans”, **TTOK Belleteni**, S 102, Temmuz 1950.

———, “Prof. Gabriel Türkiye'den Ayrılıyor”, **TTOK Belleteni**, S 174, Temmuz 1956.

Ogan, Aziz, “Turizm Bakımından Bergama Harabeleri”, **TTOK Belleteni**, S 123, Nisan 1952.

Onat, Burhanettin, **Antalya**, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, (t.y.).

———, “Antalya'da Aspendos Festivali”, **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952.

“Öğretmenlerin Fransa Seyahati”, **Cumhuriyet**, 20.07.1951.

“Pamukkale Şenlikleri”, **TTOK Belleteni**, S 185, Haziran 1957.

“Panayakapulu Hacı Evi Dün Törenle Açıldı”, **Cumhuriyet**, 17.08.1953.

“Paris Radyosu'nda Türkiye'yi Tanıtacak Konuşmalar”, **Cumhuriyet**, 11.08.1957.

“Paris'te Türk Sanat Sergisi”, **TTOK Belleteni**, S 132, Ocak 1953.

“Paris'te Türk-Fransız Komitesi Dostluk Komitesi”, **TTOK Belleteni**, S 133, Mart 1953.

Perin, Mithat, “Bari Doğu Fuarı'nda Türk Pavyonu”, **TTOK Belleteni**, S 105, Ekim 1950.

- Pirinççioğlu, Fethi, "Dün Sabah Gelen Seyyahlar", **Cumhuriyet**, 27.2.1950.
- "Radyo Programlarında Yapılacak Yenilikler", **Cumhuriyet**, 20.10.1955.
- Sabri Esat Siyavuşgil, "Turizmin T'si", **TTOK Belleteni**, S 106, Kasım 1950.
- Saracođlu, Kemal, "İtalya'nın Müthiş Turizm Makinesi Nasıl Dönüyor?", **Cumhuriyet**, 21.09.1950.
- Sertoğlu, Murat, "Yunanistan'da Turizm Çalışmaları", **Av ve Turizm**, C 1, S 2, 7 Ağustos 1950.
- Siyavuşgil, Sabri Esat, "Modern Müzecilik!", **TTOK Belleteni**, S 158, Mart 1955.
- Tagmat, Çağla Derya, "Fetih Derneği ve İstanbul'un Fethi'nin 500. Yılı", **Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, C 3, S 4, Aralık 2014.
- "Talebe Federasyonu'nun Yeni Seyahatleri", **Cumhuriyet**, 24.07.1951.
- "Talih Çarkı Piyangosu", **Cumhuriyet**, 25.10.1952.
- Tansu, Samih Nafiz, "Onların ve Bizim Turizm Anlayışımız", **Cumhuriyet**, 17.08.1950.
- "Tarsus Bugün Atlantik Seyahatine Çıkıyor", **Cumhuriyet**, 14.06.1954.
- "Tarsus Dün Amerika Seyahatine Çıktı", **Cumhuriyet**, 15.06.1954.
- "Tarsus Dün Miami'ye Vardı", **Cumhuriyet**, 08.07.1954.
- "Tekrar Doğan Medeniyet", **Turizm Âlemi**, S 3, Mayıs 1954.
- Til, Enis Tahsin, "Akçakoca", **TTOK Belleteni**, S 170, Mart 1956.
- , "Antalya'ya Ait İki Eser", **TTOK Belleteni**, S 125, Haziran 1952.
- , "Halk Oyunlarımız", **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955.
- Tokar, Feyyaz, "Turist Davamız", **Cumhuriyet**, 21.08.1957.
- Toker, Tarhan, "Turizm Davasında Propaganda", **TTOK Belleteni**, S 167, Aralık 1955.
- Tör, Vedat Nedim, "Plaisir d'Istanbul İçin", **TTOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957.
- "TTOK Tarafından Tertiplenen Rally", **TTOK Belleteni**, S 149, Haziran 1954.
- "TTOK'nın 27'nci Mesai Yılı Raporu", **TTOK Belleteni**, S 111, Nisan 1951.

Turistik Antalya, Haz: Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1952.

“Turistik Türkiye Matinesi”, **Cumhuriyet**, 07.02.1955.

“Turistler Türkiye'ye Neden Gelmezler?”, **Cumhuriyet**, 03.04.1955.

Turizm Bakımından Memleket Etüdleri, T.C. Başvekâlet Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü, 1955.

Turizm Bilgisi ve Turizm Meselelerimiz, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Odaları Birliği, Ankara, 1963.

“Turizm Danışma Kurulu”, **Türk Ekonomisi**, S 79, Ankara, Ocak 1950.

“Turizm Davası”, **Cumhuriyet**, 20.12.1950.

“Turizm Haritası”, **Cumhuriyet**, 12.4.1950.

“Turizm Mükâfatı”, **TTOK Belleteni**, S 190, Kasım 1957.

“Turizm ve Tanıtma Bürosu Açıldı”, **Cumhuriyet**, 30.07.1957.

Türker, Türkân, “Türkiye’de Bir Macera”, **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954.

“Türk Haberler Bürosu’nun New York’taki Sergisi”, **Cumhuriyet**, 09.09.1953.

“Türkiye 1’inci otomobil Mukavemet Yarışı”, **Cumhuriyet**, 11.10.1953.

Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi, Ankara, 1955.

Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 1955 Yılı Bilançosu, Faaliyet ve Murakıplar Raporları”, Ankara 1956.

“Türkiye’de Turizm Çalışmaları (Mayıs 1954-Mayıs 1956)”, **TTOK Belleteni**, S 179, Aralık 1956.

“Türkiye’nin Turistik Ehemmiyeti”, **Turizm Âlemi**, S 4, Haziran 1954.

“Türkiye’ye Dair İngiliz Eserleri Teşhir Edildi”, **TTOK Belleteni**, S 161, Haziran 1955.

“Türkiye’yi ABD’ye Tanıtma Faaliyeti”, **TTOK Belleteni**, S 184, Mayıs 1957.

Türkkan, Reha Oğuz, “Amerika’da Bizi Temsil Edenler ve Hususi Temsilcilerimiz”, **Cumhuriyet**, 05.02.1954.

———, “Amerikan Turist Dolarları”, **Cumhuriyet**, 04.05.1955.

“Üç Güzel Eser”, **Cumhuriyet**, 18.10.1951.

Ünver, Ahmet Süheyl, “İlmî Turizm”, **TTOK Belleteni**, S 107, Ocak 1951.

“Yarın 400 Seyyah Gelecek”, **Cumhuriyet**, 8.4.1950.

“Yataklı Vagonlar Şirketi Türkiye Temsilciliği”, **TTOK Belleteni**, S 141, Ekim 1953.

“Yazın Paris’te Açılan Türk Vitrinleri”, **TTOK Belleteni**, S 155, Aralık 1954.